БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 170 (12860) | 1985 чылдың июль 24, среда | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 көпеек.

ОРУК ААЙЫНЫҢ ТРАНСПОРТУ

АЗЕРБАЙДЖАН. Автомашина орукка шимчээшкин дүрүмнериң үреээн-даа болза, ол Бакудан үнүп бар чорда, тускай контроль албанының чанынга доктаадыпкан. Автомобиль чүък чок бар чораан болурга, ооң чолаачызынга чоогунда складка барганш, чүъктен ап алырын сүмелээн.

Азербайджанның ведомстволар аразының диспетчер албан чери ындыг контроль черлерни организастаан. Оларны тургусканының сорулгазы — республикага автомашиналарның чүък чокка, куруг маңнаарын илередири боор турар.

Аңгы-аңгы министерстволарның болгаш ведомстволарның, заводтарның, тудугларның, улуг-улуг колхозтарның, совхозтарның автобаазалары ол диспетчер албан чери-биле керээлерни чарган.

Ол ылаңгыяда ажаап алыышкын үезинде онза чугула. Чижээ, ногааларны, картчимисти ажаап алырының сезонунуң эгелээниинден бээр орук аайының машиналары-биле дужуттуң чартыындан хөй кезиин сөөрткен.

(СЭТА).

АЖЫЛ-АГЫЙЛАР МАГАЗИНИ

БЕЛОРУССИЯ: Гроднонуң «Волковысский» совхозу район төвүнде бодунуң тускай магазинин ажыткан. Аңаа шуут-ла теплицалардан болгаш огородтардан капуста, огурецтер, помидорлар, свекла, морковь, согуна, картофель, ногаан чем үнүштери чеде бээр.

— Күрүне планнарын күүсеткениниң соонда ногаа ажыл-агыйларынга эвээш эвес продукция артар—деп, «Гроднооблплодоовощхоз» каттыжыышкынының директорунуң оралакчызы В. Петух чугаалаан.— Оларның чамдыызын тус-тус черлеринге арыглап, болбаазырадыр, ынчаарга оон артканнарын садып, сайгарары-биле облкүүскомнуң шиитпирин ёзугаар Гроднода, Лидада болгаш республиканың өске-даа хоорайларында ындыг магазиннер ажыттынып турар.

Садыгны ынчаар организастаарга, ажыл-агыйларның арыг орулгазының көвүдээринге, чонну продуктулар-биле четчир хандырарынга дыка дөгүм болур.

ЧОННУҢ КАДЫЫ ДЭЭШ

Эмчи болуру берге, ынчалза-даа буянныг. Чоннуң кадыын камгалаар тускай эртемниг болур дизе, кызымак өөредилге, күш-ажыл, бүгү бодун аңаа бердинери чугула. Чижек кылдыр ССРЭ-ниң улустуң эмчизи А. И. Канунниковтуң кадык камгалалынга ачы-дузазын ап болур. Республиканың кадык камгалалының хөгжүлдезинге улуг үлүүн киирген, ол буянныг ажыл-херээн ам-даа уламчылавышаан. Ооң эрткен оруу-биле таныжар болза, кижиге чаагай бараан болуушкуннуң үлегер-чижээниң дугайында тоожуушкун болур. Ол — дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуну. Тывада 1956 чылдан бээр ажылдап турар, хүлээнип алган участогун тывыңгыр болгаш чогаадыкчы ёзу-биле харыылап, каш он чылдарның дургузунда хөй-хөй аарыг кижилерниң кадыын эгидип берген.

Республика эмнелгезиниң нейрохирургия салбырының эргелекчизи аныяк эмчи В. Н. Ширипей Томскиниң медицина институдун 1975 чылда дооскан. Эмнелге ажылынга салымныын, чүткүлдүүн көргүскен. Кызымак специалист клиниктиг ординатураны база доозуп, нейрохирургияның кол аргаларын шиңгээдип алган. Быжыг сагылга-чурумнуу, ажылды эчизинге чедир күүседип турары база кижилерге эвилең-ээлдээ-биле ол ылгалдыг. Кадык камгалалын идеология талазы-биле хандырарынче кичээнгейни доктаамал салып турар. Республика эмнелгезинде партия эге организацияның секретарының оралакчызы.

Тускай ортумак эртемниг медицина ажылдакчызы, СЭКП кежигүнү Т. Ч. Чайзат барык 20 чыл дургузунда эмнелгеде ажылдап турар. Элээн үеде район эмнелгезинге ажылдап чораан. Тамара Чылбаковна ам Кызылдың поликлиниказында. Акушерниң берге болгаш харыысалгалыг хүлээлгезин күүседип тура, коллективтиң, ында парторганизацияның хүндүткелин чаалап алган. Хөй-нити амыдыралынга ооң киржилгези идепкейлиг. Хана солун редколлегиязының кежигүнү.

Республиканың төвүнден ыракта, орук, харылзаа талазы-биле берге байдалдарда боттарының буянныг хүлээлгезин эки күүседип, чоннуң кадыкшылын камгалаары-биле кызымак ажылдап турар медицина ажылдакчылары эвээш эвес. Ылаңгыя Барыын-Хемчик район эмнелгезиниң кол эмчизи Н. Н. Саая удурткан коллективиниң ажылын экижидери-биле тывыңгыр, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турар. Эмнелгениң бүгү кадрларының харыысалгазын бедидеринче кол кичээнгейни салып турар. Бии-Хем район эмнелгезиниң кол эмчизи М. Л. Ковалёв, Таңды район эмнелгезиниң кол эмчизи А. Г. Герец олар харыысалгалыы, кызымаа-биле ылгалып турар.

Үстүнде адаанывыс ышкаш медицина ажылдакчылары республикада хөй. Оларга эмнелге участоктарынга, поликлиникаларга, дүрген медицина дузазы чедирер черлерге, медпунктуларга таваржып болур.

Чоннуң амыдырал-чурталгазын экижидеринче, кадыын быжыглаарынче болгаш ооң чаагай чоруун көдүреринче доктаамал кичээнгейни Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне салып турар. Ада сагыш салыышкынның кескү чижээн бистиң республикадан көрүп болур. Кадык камгалалының материал-техниктиг баазазы калбак хөгжүлдени алган, чаа-чаа эмнелгелер, поликлиниктер ажыглалда кирген.

Ылаңгыя совет кижиниң кадыынга — бистиң чурттуң кол байлаанга, ооң камгалалынга хөй санныг кижи бараан болуп турар. Республикада дээди эртемниг 927 эмчи бар. Оларның алдан хуузу районнарда, көдээ суурларда болгаш чурттакчылыг ырак черлерде. Олар боттарының билиг-мергежилин Москва, Ленинград, Киев, Казань, Новокузнецк, Красноярск болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга бедидип ап турар.

Аңгы-аңгы профильдиң медицина ажылдакчылары-биле эмнелге черлерин четчелээри-биле, кадрларны быжыглаары, оларга таарымчалыг байдалдарны тургузары экижип орар. Чыл санында-ла ортумаа-биле алырга чүс ажыг кижи Тывага ажылдаары-биле медицинаның дээди өөредилге черлериниң доозукчулары кээп турар.

Эмчи онза бүзүрел-биле чонга кажан-даа бүргедип чораан. Эмчи кижиге чүгле кадыын шинчидери-биле эвес, ооң амыдыралчы арга-сүмезин алыр дээш улус албан-биле чедип келир турган. Медицина ажылдакчызы бөгүн база чүгле профессионал ажыл-чорудулгазы-биле эвес, ажыл-херекке бедик негелделиг-биле, сагылга-чурумнуу-биле, эки ады-биле долгандыр турар улуска чаагай салдарны чедирип турар. Кижилерниң бүзүрелин, медицина ажылдакчызының ат-алдарын, кадык камгалалының чедиишкиннерин улам көвүдедири — бирги чергелиг хүлээлге. Ол дээрге медицина ажылдакчызы кижи бүрүзүнүң дорт херээ.

Медицина албан черлериниң материал-техниктиг баазазы быжыгып турар. Кызыл хоорайда уругларның соматика эмнелгези, Чадаана хоорайда поликлиника туттунган. Кызыл-Мажалык суурда туберкулёз диспансерин, Чаа Шагаан-Арыг хоорайда уруглар эмнелгезиниң салбырын алгыткан болгаш медицинаның өске-даа объектилерин ажыглалда кирген. Медицина кадрларын белеткээриниң, хуваай тургузарының болгаш кижизидериниң талазы-биле ажылды сайзыраңгайжыдып турар.

Ооң-биле кады чонга медицина дузазының шынарының болгаш дээштиниң амгы үениң негелдезинге четпейн турарын чоннуң чагаа-бижиктери чугаалап турар. Медицина албан черлериниң, ылаңгыя Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем, Тожу районнарның эмнелгелериниң ажылында четпестерни оожум чайладып турар. Баян-Колдуң, Эрги-Барлыктың участок эмнелгелериниң, Кочетово, Чаа-Суур, Шуурмак суурларда фельдшер-акушер пунктуларының четпес ажылынга ажылчы чоннар хомудап турар.

Медицина ажылдакчыларының мурнунда шиитпирлээр ужурлуг ажыл-херектер эвээш эвес. Аарыгларның чамдык хевирлериниң деңнелин кудуладыр талазы-биле эргежок чугула профилактиктиг болгаш эмнээшкин хемчеглерин организастаарын хандырары чугула. Районнар болгаш участоктар эмнелгелериниң, фельдшер-акушер пунктуларының ажылдакчыларының көдээ чоннуң медицина хандырылгазын экижидеринге ролюн болгаш харыысалгазын улам бедидер херек.

Дыка хөй механизаторлар, хову ажылдакчылары, малчыннар, ылаңгыя хойжулар профилактиктиг шинчилгелерни чогуур үезинде эртпейн турар болгаш эргежок чугула специализастаттынган эмчи дузаламчызын доктаамал албайн турар.

Чоннуң медицина хандырылгазын, санитар культуразын улам ыңай экижидери-биле бистиң республикага ам-даа хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар. Медицина ажылдакчыларының сагылга-чурумун, ажыл-херээнге харыысалгазын, мергежилин бедидер дээш эмнелге албан черлеринде партия болгаш өске-даа хөй-нити организацияларының бир демниг ажылдаары чугула.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Шагаан-Арыг АТБ-зиниң коллективи республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразында калбарган чарышка каш удаа тиилекчи болуп келген. Районнуң күш-ажылчы коллективтериниң аразындан тиилекчилерниң одуруунче үнүп турган. Алды айларның планныг онаалдаларын автобүдүрүлге чедиишкинниг күүсеткен.

Мурнакчы коллектив чартык чылда чүък сөөртүлгезиниң болгаш пассажирлер аргыштырарының планын ажыр күүсеткен.

Бригадалар СЭКП-ниң XXVII съездизинге —шалыпчы күш-ажылчы 27 декадага идепкейлиг киржип турар. И. Ф. Томилинниң, В. Я. Абрамовтуң бригадалары чарышка тиилекчи болганнар. Олар кывар-чаар чүүлдерни камнап ап турарлар.

АТБ-де 81 чолаачы бар. Оларның аразындан 14 чолаачы чыл планын доозупкан, а улус депутаттарының район Совединиң депутаттары М. Д. Рыжков, С. Д. Куулар, В. М. Селезнёв, В. М. Капелюшин болгаш оон-даа өске чолаачылар ам он ийиги беш чылдың үлүүнге кирриштир ажылдап турарлар.

К. ООРЖАК.

ЧУРУКТАРДА: мурнакчы чолаачылар С. Д. Куулар, В. М. Капелюшин.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотолары.

Шынар — ажылдың көрүнчүү

ХӨЙ БОЛГАШ ШЫНАРЛЫГ КЫЛДЫР

Кызылдың сүт заводунуң коллективи СЭКП-ниң XXVII съездизин күш-ажылчы белектерлиг уткуур-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган ажылдап турар. Коллектив доозукчу чылдың планныг онаалдаларын күүседириниң магадылалын салып, баштайгы чартык чылдың продукция сайгарарының планын 100,4 хуу, бараанныг продукция бүдүрериниң планын 101,6 хуу болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 104,2 хуу кылдыр күүсеткилээн. Ооң иштинде саржаг бүдүрериниң планы 124 хуу кылдыр боттанган.

Бо хүннерде Кызылдың сүт заводунга теп зонаның районнарындан сүт элбээ-биле кирип турар болгаш ажыл хайнышкынныг. Чижеглеп алган чаңгыс хүн—июль 18-те заводка совхозтардан 75 тонна сүт дужааттынган, ооң болбаазырадылгазының соонда 33 тонна сүт продукциязын, ооң иштинде 1 тонна 360 килограмм саржагны алган.

Сүт заводунуң коллективи быжыг сагылга-чурум, организастыг чорук дээш туржуп турар. Арагалаашкынны болгаш алкоголизмни узуткаар талазы-биле хемчеглер дугайында партия болгаш чазактың үндүрген доктаалын болгаш Чарлыктарын күүседир талазы-биле хемчеглер боттандырыышкыны эгелей берген. Бо талазы-биле кескү агитация эки, заводтуң бүдүрүлге цехтеринде аскан плакаттар үениң негелдезинге дүүшкен. Заводче кирер эрттирилге черинде аскан плакаттан бо бүдүрүлгеге бир дашка араганың хоразы ортумаа-биле 299 рубль чеде бээр деп билип ап болур. Ол дээрге, ээриктер сергедир чер киргениниң, арагалаан дээш штрафтың өртээ, ай база чыл түңнелдери-биле алыр шалың акшаларындан казыктаныың түңнели-дир.

Сүт заводунуң коллективи бүдүрүп турар продукциязының шынарын экижидер дээш хемчеглерни үргүлчү ап келген. Ол черле ындыг болур ужурлуг-даа. Продукцияның шынарын бедидер талазы-биле ажыл тускай организас-техниктиг хемчеглерниң ажылдап кылган планын ёзугаар чоруп турар. Ай санында-ла «Шынар хүнү» эртер. Аңаа продукцияның шынарының талазы-биле бүдүрүлгениң ажылының түңнелдерин чугаалажыр, илереттинген четпестерни эдериниң хемчеглерин сүмележир. Хүннүң-не заводтуң технологтуг, механиктиг, санитар албаннары ол талазы-биле кылып турар ажылының дугайында кол инженерге илеткээр.

Социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрүп тура, продукцияның шынарын барымдаалап көөр. Мастерлер болгаш лаборантылар аразында «Эң эки мастер» болгаш «Эң эки лаборант» деп ат дээш квартал санында түңнелин үндүрер чарыштың кол негелдези—продукцияның шынарын бедиткени болур. Ийиги кварталдың түңнели-биле «Эң эки мастер» деп атты В. Тюнина, а «Эң эки лаборант» деп атты Е. Чооду алган.

Сүт продукциязының шынарын экижидер талазы-биле чамдык эки түңнелдерни заводтуң коллективи чедип алган. Чартык чылда план ёзугаар ак саржагның 86 хуузун дээди сорттуң кылдыр үндүрер турган, 88 хуу чедирген, а аңаа саржагны 80 хуу кылдыр үндүрер турган, 89 хуу чедирген. Ааржының 92 хуузун дээди сорттуң кылдыр үндүрер турган, 98 хуу чедирген. Дээди сорттуң продукциязын бүдүрер планы ажыр күүсеткенинден 2850 рубль орулга алдынган.

Эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин бүдүрүлгеге шиңгээдип алыры — завод коллективиниң мурнунда салдынган кол сорулгаларның бирээзи. Бо чылын элээн хемчеглер боттанган. Чаа дериг-херекселдерни тургузуп, ажыглалга кирген. Сүт ажыдар цехте чаа ажыткы кылыр дериг-херекселди тургускан, аппараттыг цехте чаа сүт тыртар машинаны ажыглалче кирген. Ооң ачызында продукцияның шынарын экижиткен, бүдүрүлге чорудулгаларының үези эвээжээн.

Оон-даа хөй, шынарлыг продукцияны бүдүрер сорулга-биле он ийиги беш чылда эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин бүдүрүлгеге шиңгээдип алыр, сүт продуктуларын бүдүрерин калбартыр талазы-биле хемчеглерни күүседирин планнаан. Ааржы кылыр цехти калбартыры, ээлчегде 1,8 тонна күчүлүг мороженое кылыр цехти ажыдары, соодулга камераларының шөлүн улгаттырары, чалаң сүт солуккузун бүдүрер цехти ажыглалга киирери көрдүнген. 1988—1989 чылдарда сүт заводунуң чаартылгазын чоруткаының түңнелинде бүдүрүлге күчүзү бедип, ээлчегде 40 тонна чалаң сүт продукциязын бүдүрер апаар. Сүт продукциязының ассортиментизи көвүдээр, шынары бедиир.

Заводта эки ажылдап, шынарлыг сүт продукциязын хөйү-биле бүдүрүп турар мурнакчылар эвээш эвес. Партия хоорай комитединиң кежигүнү Г. Фадиенкога удурткан сүт продукциязын саваже үлей кудар цехтиң коллективи доктаамал эки ажылдап турар. Бо коллектив бригада керээзин ёзугаар ажылче шилчээнден бээр ам үш чыл болган. Ооң түңнелдери эки.

Сүт ажыдар цехтиң ажылчыны Р. Киселева, хүлээп алыышкын-аппарат цегиниң ажылчыны, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Н. Долженко олар социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Совхозтардан дужааттынып турар сүттүң шынарының дугайында заводта лаборатория эргелекчизи Л. Чухломина мынчаар чугаалаан:

— Чартык чылда хүлээп алганывыс сүттүң 48,5 хуузу бирги сорттуң, 38,0 хуузу ийиги сорттуң, 13,5 хуузу сорттуг эвес болган. Шынары чавыс дээш 97 тонна сүттү ажыл-агыйларга дедир эгиткен бис. Кызылдың сүт заводунга сүт дужаап турар совхозтардан ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кара-Хаак», «Кызыл тараачын» совхозтарының сүдүн эң хөй дедир эгиткен бис. Бо ажыл-агыйларның удуртукчулары оон түңнелди үндүрүп, сүттү эки кадагалаар ужурлуг.

Кызылдың сүт заводунда продукцияның шынарын экижидер талазы-биле ажылда четпестер ам-даа бар. Курсадыг инспекциязының болгаш Тываның курхайгаарал лабораториязының чоруткан хыналдаларының түңнелдери ону бадыткап турар. Хынаан 441 тонна продукцияның 18,3 тоннаазын, азы 4,1 хуузун брактаан, план күүселдезинден 16 муң рубльдиң продукциязын дужурген.

Ыңчангаш сүт заводунуң коллективиниң сорулгазы —эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннеринге даянгаш, улам хөй болгаш бедик шынарлыг сүт продуктуларын бүдүрерин чедип алыры, СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуур-биле алган социалистиг хүлээлгелерин күүседири болур.

Н. КУУЛАР.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

СЭКП-ниң XXVII съездизинге төлептиг ужуражыры дээш социалистиг чарышта № 1 АТБ-ниң чолаачылары идепкейлиг киржип турар. Ол бүдүрүлгениң 32 чолаачызы он бирги беш чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседипкен.

Ындыг тергиининнериң аразында хоочун чолаачылар Александр Александрович Шевченко, партия обкомунуң бюро кежигүнү Анатолий Иванович Галайко, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Виктор Иванович Баев олар база бар. Келир беш чылдың үлүүнде Б. И. Шеховцев, М. Д. Бутаков, Г. А. Беляев, Б. Л. Крыцин, М. Н. Насыров, Л. А. Бусырев, В. В. Андреев болгаш оон-даа өскелер ажылдап турар.

№ 1 АТБ-ниң шупту бригадалары «Партияның XXVII съездизинге — күш-ажылчы шалыпчы 27 декада» деп кыйгырыглыг социалистиг чарышта идепкейлиг киржип турар. Планныг онаалдаларын ажыр күүседип турар чолаачыларның саны улам көвүдээн. Чүък сөөртүрүнүң талазы-биле беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткенин А. А. Шевченконуң мурнакчы бригадазы рапорттаан. Чолаачылар В. И. Баев болгаш М. Н. Насыров олар чылдың планын 6 ай дургузунда күүседипкен. Он-он чолаачылар план-графикти ийи-үш ай мурнап турар.

Коллектив ниитизи-биле 6 ай дургузунда 413300 тонна чүъкту сөөрткен болгаш 36591,1 муң тонна-километрни ажылдап кылган, ол дээрге планда көрдүнгенинден ажып турар. Ажыл-херекке чедиишкиннер күш-ажылды организастаанын экижиткенинден болгаш сагылга-чурумну быжыглаанындан чедип алдынган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн социалистиг хүлээлгеде пландан ажыр 0,5 хуу бедидери көрдүнген болза, херек кырында 1,2 хуу ажыр күүсеттинген. Бүдүрүлгениң экономиктиг өске-даа көргүзүглери экижээн. Чижээ, 7900 литр бензин, 167 комплект дугуй, 92700 киловатт-шак электроэнергия камнап алдынган.

А. СОКОЛОВА,
№ 1 АТБ-де соцчарыш талазы-биле инженер.

КӨРГҮЗҮҮ ЭКИ

«Сут-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының Өлең хойжу бригадазының малчыннары Таан-оол, Кара-кыс Ондарлар Улуг-Хөндергейниң Бистиг-Кара аксында чайлаанда совхозтуң 285 баш хоюн семиртири-биле чайлагладып турар. Олар чыл санында эки көргүзүглерни чедип ап келген.

Эрткен чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 94 хураганны камгалап алган.

Малчын өг-бүле бо чылын ниитиниң малынга 20 тонна сиген белеткээрин хүлээнгеш, сиген кезилдезинче кирипкен.

Бистиң корр.

ТУДУГЖУ БРИГАДАЛАР ЧАРЫЖЫ

«Тыва тудуг» трестиң тудугжу бригадаларының аразында чарыштың тиилекчилерин ийиги кварталдың түңнелдери-биле үндүрген. Ниитизи-биле 12 бригада чартык чылдың планныг онаалдаларын күүсеткен.

«Кызыл тудуг» эргелелинде А. Воронинге удурткан тудугжу бригада тудуг-монтаж ажылдарының планын 124,8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 128,6 хуу кылдыр боттандырганш, эң эки көргүзүглерни чедип алган болгаш социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар. 16 кижи составтыг бо бригада трестиң ниити чуртталга бажыңының тудуунда ажылдап турар.

Ол-ла эргелелде В. Дубининага удурткан тудугжу бригада тудуг-монтаж ажылдарының планын 119,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 114,3 хуу кылдыр күүсеткеш, чарышка ийиги черни ээлээн. Ол ышкаш уруглар садигиниң тудуунда ажылдап турар «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелинден Р. Ниткинге удурткан монтажниктер бригадазы база эки күш-ажылчы көргүзүглерни чедип алган.

Шеверлел ажылдарында хаара туттунган бригадалардан № 48 тудуг эргелелинде Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Е. Бизяевага удурткан шеверлекчилер бригадазы тиилекчи деп санаткан. Бо бригаданың кежигүннери күш-ажылдың сагылга-чурумун үреэр чорукктарны болдурбаан болгаш шеверлел ажылдарын эки шынарлыг чорудуп турар.

БИСТИҢ КОРР.

БОТ-ОРУЛГА-ЧАРЫЛГА-БИЛЕ

Сут-Хөл районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш салбырында бирги класстың тракторист-машинизи Мандан-оол Сарыглар удурткан чеди кижи составтыг бот-орулга-чарылгалыг тараа өстүрер, мал чеми белеткээр бригадазы Кызыл-Хадында 211 га тараа культураларының бирги болгаш ийиги суггарылгазын чедиишкинниг дооскан. Ол бригадада ийи тракторну доктаамал быжыглаан. 135 га черде кызыл-тасты, арбайны тараан болгаш арткан черлерде хөй чылдыг сигенни, зелёнканы тарааш, ажаап турарлар.

Коллектив бригада керээзи-биле эрткен чылын-на ажылдап эгелээн. Бригадада бирги класстың суггатчызы Ким-оол Монгуш, аныяк суггатчы Александр Ооржак олар хүн үлүүн 120 хуудан кудулатпайн турарлар. Суггарылганы агротехниктиг негелдеге дүүштүр, шынарлыг чорудуп турарындан тарааның, сигенниң, зелёнканың дүжүдү эки. Совхозтуң суггатчыларының аразында социалистиг чарышка олар ийи удаа тиилекчи боол, шаңнаткаан. Оларны совхоз чепсек-херексел, идик-хеп-биле четче хандырган. Доозукчу чылда тараа культураларының гектар бүрүзүнден 17—18 центнер дүжүттү алырын, база люцернанындан 25—26 центнер, зелёнканың гектарындан 10 центнерни, ниитиниң малынга 105 тонна сиген кезерин планнааннар. Олар ам кезилдеже кирипкен.

Б. ОНДАР.

ӨСКЕЛЕРГЕ ҮЛЕГЕРЛИГ

Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунда коммунист Даш-оол Колга удурткан мал чеми белеткээр бригада шалыпкын ажылдап, өскелерге үлегерлиг болуп турар.

Ажыл-агыйның девискээринде бо чылын оът-сигенниң үнгени аажок. Бир демниг сиденчилер хүн нормазының күүселдезин 120—130 хуу чедирип турар.

Мурнакчылардан үлегер ап, ниитиниң малынга быжыг чемсуурну тургузар дээш социалистиг чарышты сигенчи өске-даа бригадалар улам калбартып турар.

ҮЕРГЕ УДУР ДЕМИСЕЛ

Бо чайын бистиң республиканың девискээринге чаъс-чайык-даа элбек болганы билдингир. Дээр «баксыраваан» чаңгыс-даа хүн барык болбаан, эртен аяс турза-даа, кежээ чаап келир. Бо талазы-биле республиканың гидрометерология обсерваториязының ажылдакчызы Н. П. Антонова-биле каш сөс солуштувус.

— Хүнде-ле республикага ортумаа-биле 20—30 мм чаъс чаап турар—деп, Наталья Павловна чугаалады.— Ылаңгыя июльдуң ийиги он хонуунда ол дыка элбек болган. Бии-Хем районга чаъс 140—170 мм четкен, а Таңды болгаш Каа-Хем районнарда 200—220 мм чедип турар. Ниитизи-биле Тывада чаъстың хемчээли нормадан 40—90 мм ажып турар.

Барыын-Хемчик районда чаашкын база үзүктелиишкин чок. Хемчик хем июль 21-де 71 см көдүрүлген...

Суггур чаъстың уламчылаашкынындан бодунуң эриин ашкан Хемчик Кызыл-Мажалык суурнуң, Ак-Довурак хоорайның база Барыын-Хемчиктиң өске-даа чурттакчылыг черлериниң ишчилеринге шыңгыы шылгалданы таварыштырган. Кезек үзүктелиишкинниг чаап турган болза, Барыын-Хемчикке июль 19-тан 21-ге чедир кочалдан саарып турган дег болган. Ооң уламындан Хемчик дажааш, Кызыл-Мажалыктың, Ак-Довурактың кудумчуларын долуп, районнуң чамдык суурларын хөме алган. Ылаңгыя Дөң-Терезинге байдал дыка берге болган.

Бойдустуң халавынга удур ажыл-ишчилер бедик организастыг көдүрүлген. «Тыва даг-дугу» комбинаттың тудугларын болгаш өске-даа дериг-херекселдерин камгалаары-биле 2970 кижи июль 20-ден 21-че дүне ажылдаан, хоорай иштинге 290 кижи, Кызыл-Мажалык суурнуң иштинге 150 кижи үерге удур турушкан. Районнуң техника бүрүзүн шимчеткен.

Июль 20-де Дөң-Терезин суурга база чаъстап хүнзээн. Кежээ Эдегей аксында чалды үер ажып келген соонда суг дораан суурнуң кудумчуларын долуп, чурттакчылар бажыңнарынче кирип эгелээн. «Дөң-Терезин» совхозтуң директору Д. Н. Саая болгаш өске-даа ажылдакчылар дарый хемчээн алган, бирги ээлчегде суурнуң кырганнарын, аарыг кижилерни, бичии уругларны машиналарга олурткаш, Ак-Довуракка эккелген. Чаңгыс дүннүң, тодаргайлаарга, 20-ден 21-че дүне, үер болган үеде, кижилерни ол халаптан олар чайладып шыдааннар.

Бойдустуң халавы эвээш эвес когарады чедирген. Бойдустуң ол халавынга удур эрес-дидим демисешкен кижилер дыка хөй. Чижээ, районнуң «Суггат» бүдүрүлге каттыжыышкынының ажылдакчылары, ооң даргазы В. С. Монгуштуң удуртулгазы-биле эки ажылдааның демдеглээри чугула. Ак-Довурак хоорайның чурттакчызы Булгаков үерге алзып, сугга дужуп турган кырган иениң болгаш бичии уругнуң амы-тынын камгалап каан. Эрес-дидим кижилерниң мындыг шудургу демиселиниң түңнелинде амы-тынындан когараан кижи чок болган.

Бойдустуң халавының чедирген уржуктарын чайладыр дээш организастыг хемчеглер алдынып, ажылдар кылдынып турар.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

Көскү агитация көрүлдези чоруп тур

КӨРҮЛДЕНИҢ ИЙИГИ ЭЭЛЧЭЭ

Партияның чон ортузунга идеологтуг, масса-политиктиг ажылының база бир дайынчы чепсээ — көскү агитацияның хей талалыг хевирлери. Бо хүннерде СЭКП-ниң XXVII съездизинге тураскааткан Бүгү-эвилелдиң «Кижи — күш-ажыл-биле алдарлыг» деп көскү агитация көрүлдези чоруп турар. Ол көрүлдениң сорулгазы көскү агитация ажылының дээштиин чедип алыры, шынарын экижидери, ооң ролюн улам бедик көдүрери.

Республиканың чер-черде партия организациялары көскү агитацияга партийжи удуртулганы күштелдирип, ооң байдалын доктаамал анализтеп турар апарган. Сөөлгү ийи чылда республикада көскү агитацияның байдалын партия обкомунуң бюрозунга, Кызыл хооркомунга, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң, «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, СЭКП райкомнарының бюроларынга каш удаа анализтеп көрген.

СЭКП обкомунуң бо чылдың апрельде болган бюрозунга «Кижи — күш-ажыл-биле алдарлыг» деп көскү агитация көрүлдезин чугаалажып кергеш, партия, профэвилел, комсомол организацияларынга чүнүң-даа мурнунда бүдүрүлгелерге, совхозтар төптеринге, бригадалар, цехтер, участоктарга, хову турлагларга, клубтарга, культура бажыңнарынга көрүштүг, утка-шынарлыг кылдыр ону дерип кылырын айыткан, чер-черлерде көскү агитация көрүлдезин чорударының оргкомитеттерин тургускулаан.

Көскү агитация көрүлдезиниң негелдезин ёзугаар ооң кол сорулгазы СЭКП-ниң XXVII съездизин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткууру, ажылчы чонну он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын долузу-биле күүседиринче мобилизастаары.

Республикада «Кижи—күш-ажыл-биле алдарлыг» деп көскү агитация көрүлдезиниң бирги ээлчээ доозулган, партия, профэвилел, комсомол организациялары көрүлдениң негелдезинге дүүштүр чамдык эки ажылдарны кылып чорутkan. Көскү агитацияның дээштиин бедидип, кижизидикчи утка-шынарын экижидип, күш-ажылчы коллективтерге социалистиг чарыштың хөйге көскү болур чоруун чедип ап тургаш, күш-ажылчы эки көргүзүглерлиг болган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен, продукция бүдүрериниң шынарын экижиткен коллективтер ээзэш эвес.

Чартык чылдың түңнели-биле «Тиилелге», «Совет Тыва», «Хемчик», «Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы», Жданов аттыг совхозтар, Шагаан-Арыгның автотранспорт бүдүрүлгези, Кызылдың даараныглга, күш фабрикалары, эът, «Тудуг кезектери» комбинаттар, Сарыг-Септе база Туранда арга-ыяш ажыл-агыйлары дең-дески ажылдап, күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болган. Ол черлерде көскү агитацияның аңгы-аңгы хевирлери эки тургустунган.

Ооң-биле чергелештир социалистиг чарыштың хөйге көскү болур чоруун, көскү агитацияны дерип кылырын чедир үнелевес, ооң дээштиин чедип ап шыдавайн турар бүдүрүлгелер, күш-ажылчы коллективтер бисте ам-даа бар. Тес-Хем, Каа-Хем, Сүт-Хөл, Өвүр, Бии-Хем районнарның партия, профэвилел комсомол организациялары көскү агитацияның хөйге көскү, дээштиг болур чоруун чедип албаан.

Ол районнарның совхозтар, бригадалар төптеринде, күш-ажылчы коллективтеринде шагда-ла кылган, саргара кадып, өң-чүзүнүн чидирипкен плакаттарны, стендилерни, лозуңнарны бо-ла көрүп болур. Ону үениң негелдезинге дүүштүр чаартып кылбаан, Күш-ажылдың алдар тугун бо чоокта көдүрбээн, социалистиг чарыштың хөйге көскү, массалыг болур негелделери чедир күүсеттинмейн турар. Хана солуннар чүгле ындаxаая, улуг байырлалдар таварыштыр үнер, ында чүгле байыр чедириишкиннери, макталдар колдаан болур, коллективтиң бүдүрүлге айтырыгларын, күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидерин хуудустар, «Чаңныктар», хана солуннарга хүн бүрү бижип, шоодуглуг үндүрүглерге шүгүмчүлеп көргүспейн турар.

Бистиң бо хүннеривисте көскү агитацияның мурнунда салып турар сорулга улгаткан, ол хүннүң лозуңун тодарадып турар. Көскү агитация масса чоннуң политиктиг агитатору, кижизидикчизи болбушаан, чонну ажыл-ишче хей-аът киирип, планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче кыйгырар ужурлуг.

«Кижи — күш-ажыл-биле алдарлыг» деп көскү агитация көрүлдезиниң талазы-биле хыналдалар, рейдилер чоруп, ол дугайында солуннарга бижип, радио, телевидениеге чугаалап турган. Чамдык черлерде көскү агитацияны чаартып кылгылаан, ооң кижизидилге ажылынга дээштиин экижиткен-даа болза, «Енисей», «Кара-Хөл», «Улуг-Хая», «Кызыл тук», «Көк-Тей» совхозтарның төптеринде, оларның салбырлар, бригадалар, фермаларында, а чамдык районнарның тудуг организацияларында, арга-ыяш ажыл-агыйларында, харылзаа белдиринде, райполарда, коммунал-ажыл-агый амыдырал хандырылга черлеринде көскү агитацияның шынары кошкак, бо хүннүң негелдезинге дүүшпес болур чоруктар бар.

«Кижи—күш-ажыл-биле алдарлыг» деп көскү агитация көрүлдезиниң ийиги ээлчээ эгелээн болгай. Көрүлдениң бо ээлчээниң түңнелин сентябрьда үндүрер дугайында СЭКП обкомунуң доктаалында айыткан. Ол үениң дургузунда көскү агитацияга партийжи удуртулганы улам күштелдирип, социалистиг чарыштың хөйге көскү, массалыг, чедиишкиннерни деңнеп көөр, мурнакчы дуржулганы нептередир дугайында негелделерин күүседип, көскү агитацияның бүгү аргаларын ажыглап тургаш, социалистиг чарыштың идеологтуг хандырылгазын, күш-ажылдың организастыг чоруун чедип алыры — күш-ажылчы чедиишкиннерниң үндезиннери ол.

Б. ЧЫМБА,
СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң инструктору.

⊙ ⊙ ⊙

ЧУРУКТА: Кызылда республика типографиязының мурнакчы ажылчыннары Полина Ондар, Раиса Иванова, Клавдия Сарыглар СЭКП-ниң XXVII съездизинге алдар бөлдурган социалистиг чарыштың идепкейлиг киржикчилери. Олар хууда алган хүлээлгелерин ай санынга доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Полина Ондар дептерлээр цехте комсомолчу-аныяктар бригадазын удуртуп турар. Бо чылдың ийиги кварталының чарыжынга ол аныяктар бригадазы бирги черже үнген. Бүдүрүлгениң планын 112 хуу боттандырган. Ында Ольга Блинованың бригадазы база бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Шалыпчы ийи бригаданың ачызында дептерлээр цех чылдың ийиги кварталында чарышка бирги черде болуп, бүдүрүлге чериниң шилчиир Кызыл тугун болгаш хып турар кызыл сылдысты шаңнал кылдыр алганнар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

⊙ ⊙ ⊙

Механизаторга сөс

КИЧЭЭНГЕЙНИ — ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАЖЕ

Тараа культураларының бедик дүжүдүн өстүрери, ниитиниң малынга четчир саннығ, бедик шынарлыг мал чемин белеткээри—бистиң кол сорулгавыс. Ынчангаш «Барлык» совхозтуң механизаторлары чер ажылының тускай эртемниглери-биле хөрзүн камгалалының зона системазын шиңгээдип алыр дээш элээн ажылдарны кылып келген. Совхозка зона системазын 1983 чылдан эгелеп ажыглап эгелээн. Депшилгелиг бо чаа технология ёзугаар черни болбаазырадырынга ооң беримчезин каш катап улгадыр деп чүвени эрткен чылдарның практиказы бадыткаан. Баштайгы чылын гектар бүрүзүнден-не 5 центнер тараа культураларының дүжүдүн алган болзувусса, дараазында чылдарда 8 центнерни алган бис. Ыңаңгыя хөй чылдыг сигеннерниң дүжүдү мурнунда чылдарга бодаарга дыка бедээн.

Сөөлгү ийи чылда совхоз гектар шөлден-не 35—40 центнер хөй чылдыг сигенниң дүжүдүн алган. Ооң-биле кады кукурузаның дүжүдү база чылдан чылче бедип орар. Совхоз бо чылын зона системазының агротехниктиг дүрүмнерин ёзугаар болбаазыраткан 748 гектар шөлде тараа культураларын чашкан. Моон соңгаар мал чемин тарып өстүрер шөлдүң хемчээлин 4734 гектар, тараа культураларын 2435 гектар, ногаа шөлүн 106 гектар чедирери көрдүнген. Тарылга шөлүнүң хемчээлин улгаттырары-биле чергелештир ооң беримчезин база бедидер дээш ажылдаар апаар бис. Маңаа бир-ле дугаарында суггаттыг шөлдерни чөп ажыглаары, ооң болбаазырадылгазын зона системазының дүрүмнерин ёзугаар чорудары чугула.

Районнуң агроүлетпүр каттыжыышкыны совхозтарны хөрзүн эрозиязынга удур болбаазырадылга кылыр техника-биле хандырып турар апарганы биске кончуг ажыктыг болган. Мурнунда черни чалгыныг андазыннар-биле аңдарып, тарылганы эрги хевирниң сеялкалары-биле чорудуп турганывыс черниң бедик дүжүткүр болурунга, хөрзүн камгалалынга дыка улуг когаралды чедирген. Чалгынныг андазыннар-биле черни аңдарарга хөрзүнүң кырында чемиштиг карттары хатка, сугга алзыр болгаш ооң беримчези кудулаар деп чүвени практика бадыткаан. Чижээ, бистиң совхозтуң чамдык тараа шөлдери эрги техника-биле болбаазыратканының уржуундан хөрзүнү үрелип, бок үнүштерге алыскан болгаш дүжүткүр шынарын чидирген.

Хөрзүн камгалалының зона системазын ёзугаар ыңаңгыя суггат чок шөлдерни хатка удур доора дилиндектеп, оларның аразын 20—30 метрден ашпас кылдыр ээлчештирип тарыыры чугула. Дилиндектер аразынга хаттан хөрзүн камгалаар болгаш шын тудар камгалал ыяштар дилиндектерин тарып, өстүрер ажылче чогуур кичээнгейни салыры чугула. Бистиң совхозта шөл камгалап тараан ыяштарның ёзулде, хайгааралынче чогуур кичээнгейни салбаанындан үнгени дески эвес, чамдык каналдарда хат аайы-биле тарып каан болгаш суггат каналдарынга, тарылгага шаптараазыннарны таварыштырып турар. Ол-ла девискээрде «Хемчик» совхозтуң малчыннарының үш кыштаа бар. Оларның мал маганы база тараа шөлүнде ыяштарны үрегдеп турар. Эрги-Барлык кодээ Советтери бо талазы-биле хемчеглерни алыр ужурлуг.

Хөй күштү, акша-хөреңгини үндүрүп турган, тараан ыяштарның ажаалдазын чер ажыл-агыйының тускай эртемниглери доктаамал хайгааралга алыры чугула. Ону тарып олуртурда чүгле совхозтуң эвес, а районнуң ыяш ажыл-агыйы чериниң специалистери база киржир болза эки-дир.

Бистиң совхозувус хөрзүн үрелиишкининге удур техниканы ажыглап эгелээн деп чүвени үстүнде айыткан болгай мен. Ол техникаларга БИГ-3 деп илиирлер, КПШ-5, КПГ-250, КПП—2,2, КПЭ-3,8 деп культиватор-плоскорестер, СЗС-2,1 деп сеялкалар хамааржыр. Ук техникалар-биле хөрзүннү аңдара кагбайн чымчадып, бок үнүштерни узуткап, чемишчидилге чашпышаан, хөрзүннү дескилеп турар ужурлуг. А бистиң ажыл-агыйывыста бо хире сайзыраңгай техниканың бүдүрүкчүлүг чоруун чедир ажыглавайн турары хомуданчыг. Чайгы чер аңдарылгазының, бок үнүштер-биле демиселдиң технологиязы сагыттынмайн турар. Черни аңдарарының хуусаазын эрттирип, шынары багай кылдыр чорудуп турарындан беримчези чавыс болгаш ол шөлдерге тарылга ээлчештирилгезин шын барымдаалаары берге болуп артпышаан. Хову ажылында механизаторларның бот-харыысалгазын бедидер, оларның ортузунга корум-чурумну быжыглаар, материалдыг сонуургалын бедидери-биле бот-оргулга-чарылгалыг звеноларның ажылын экижидер херек. Ол звенолар тус-тус хамаарышкан участоктарынга кышкы үеде хар мөөңнээшкинин чорудар болза эки.

Хөрзүн камгалалының зона системазын чедир шиңгээдип ап шыдавайн турарывыстың бир чылдагааны болза, аңаа ажыглаар машина-техниканы чедир өөренип албааныста деп билир мен. Ынчангаш механизаторлар өөредилгезин организастаарын, аңаа зона системазынга ажыглаар техниканы практика кырында өөредирин үе негеп келген.

А. МӨӨКТЭЭР,
«Барлык» совхозтуң механизатору.

КЫЗЫЛЧЫЛАР — КӨДЭЭГЕ

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелери, организациялары, бүгү күш-ажылчы коллективтери ниитиниң малынга быжыг чем-суурну белеткээринге идепкейлиг киржип, совхозтарга улуг дузаны чедирип турар. Бо чылын кызылчылар ниитизи-биле 4 муң тонна сигенни ажыл-агыйларга белеткеп бээр планныг.

Бүдүрүлгелерниң тудуг, транспорт черлериниң, албан организацияларның коллективтери совхозтарның сиген шөлдеринче дыштаныр хүннерде үнүп, мал чеминиң белеткелин чорудуп турар.

«Тыва автотранс» каттыжыышкынының сигенчилери «Коммунизмниң херели» совхозтуң, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң бүдүрүлгелериниң шефчилери «Хадыңның» сиген шөлдеринде ажылдап турар. Мал чеминиң белеткелиниң талазы-биле онаалдаларын экономиктиг лабораторияның, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллективтери (автобааза, «Сельхозхимия», ветеринария эмнелгези, эът-сөөк далганы кылыр завод, мал ажылының комплекстериниң тудуунуң талазы-биле каттышкан дирекция, уксаажыдылга каттыжыышкыны болгаш оон-даа өске) бо чылын ниитизи-биле 200 тонна сигенни кезип белеткээр планныг. Эът-сөөк далганы кылыр заводтуң коллективи «Сукпак» совхозта, мал ажылының комплекстериниң тудуунуң талазы-биле каттышкан дирекцияның сигенчилери «Саян» совхозта сигенни кезип, бүдүк-бүрүнү белеткеп кирипкен. Ол ышкаш Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллективи «Кара-Хаак» совхозта капуста, ногаа тараан шөлдерниң чашпанын, богун аштап-арыглаарынга киржип турарлар. Ында 4 гектарда олурткан капустаның бок үнүштерин баштайгы удаа аштаарын доосkan болгаш ам ийи дугаар аштаарын эгелеп турарлар.

Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллективи эрткен чылын 201 тонна мал чемин совхозтарга белеткеп берген, бо чылгы даалгазын база ажыр күүседиринге коллектив бузурелдиг.

Н. ООРЖАК.

БЕЛЕК КЫЛДЫР

АНАДЫР. (СЭТА). Чукотка автономнуг округтуң Провидения суурунда ажыттынган улусчу чурулга галереязының экспозициязы совет чурулга уран чүүлүнүң сураглыг мастерлериниң ажылдары болган. Ол дээрге чурттуң эң-не чөөн талакы суурларының бирээзиниң чурттакчыларынга РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң белээ-дир.

Москваның «Кадыр болгаш Маска» металлургия заводунда хөй-хөй ажылчыннар болгаш мастерлер бүдүрүлгеге ажылдавышаан, кежээки металлургия институтунда өөренип турарлар. Бүдүрүлгени үндезини-биле чаартырының, механизацияның болгаш автоматизацияның деңнелин бедидериниң, бедик шынарлыг металлдарны бүдүрүп үндүреринге технологияның депшилгелиг чаа чорудулгаларын нептередириниң амгы байдалдарында ажылга эргежок чугула билиглерни олар ол дээди өөредилге черинге шиңгээдип ап турарлар.

Техниктиг дээди бо өөредилге чери металлургия үлетпүрүнге 10 муң хире специалист белеткээн.

ЧУРУКТА: дадарбас лентаның соок прокат цегиниң электромонтёрлар бригадири Александр Моттль диплом прокадын камгалап турганының үезинде.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.

Школачыларның күш-ажылчы чайы

АМЫДЫРАЛДЫ АЖЫЛДАН ӨӨРЕНИР

«Өөредилгеге медерелдиг хамаарылганы чедип алырынга, хамааты мөзүге, эки аажы-чаңга бүгү талазы-биле сайзыраңгай болурунга, күш-дамыр сайзыралынга шын тургустунган күш-ажылчы кижизидилге, өөредилге болгаш профессионал угланыышкын, школачыларның ниитилелге ажыктыг, бүдүрүкчү күш-ажылга дорт киржилгези солуттунмас факторлар болур»— деп ниити билиг болгаш профессионал школаның реформазының кол угланыышкыннарында айыткан.

Шак ындыг сорулга-биле школа бүрүзүнде өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын тус-тус черлерниң байдалынга таарыштыр тургускулаан болгаш чаа-ла үндезилеп эгелеп-даа турарлары-даа бар.

Бо талазы-биле Таңды районнуң школаларында элээн көскү ажылдар кылдынып турар. Район школаларында 6 бүдүрүлге бригадазы болгаш 3 арга-арыг бөлүү тургустунган ажылдап турар. Арга-арыг бөлүктеринде уруглар хөй-хөй ыяштарны тускай эртемниглерниң удуртулгазы-биле тарып олуртуп, өстүрүп ажаап турарлар.

Межегей, Элегес, Дүрген, Балгазын, Владимировка, Кочетово школаларында көдээ ажыл-агый культураларын, а Бай-Хаак, Хову-Аксының № 2 болгаш өске-даа школаларда лесничество ажылын чорудуп турар. Школаларның өөреникчилери ээлчег аайы-биле айыттынган хуусааларында ажылдап турар.

Өөреникчилерниң күш-ажылын болгаш дыштанылгазын районда чамдык совхозтар болгаш школалар канчаар организастап турарын удуртукчуларының сан-түңнүг бижимелдеринден эвес, а бригадаларга барып турган көрген бис.

Межегей ортумак школазының бүдүрүлге бригадазы Таңды эдээнде Кара-Булуң деп черде тараа шөлүнүң ортузунда турар. Өөреникчилер болгаш ажылдап келген удуртукчу башкылар чурттаар элээн каш өрээлдерлиг бажың бар. Иштинде арыг-силиг оруннарлыг, өрээлдерни чугайлап каан, көргүзүг чуруктар болгаш өөреникчилерниң канчаар ажылдап турарын көргүскен бижилгелерни аскылаан. Столовая, чунар-бажың, спорт шөлүн тургускан. Совхозтуң сагыш салыышкыны моон-на көскү. Ажылдап турар өөреникчилер-биле чугаалажырга, аъш-чем хандырылгазынга хомудал чок. Өөреникчилер бригадазында школаның, бодунуң машиназы ажылдап турар. Өске техника-биле совхозтан херек үелеринде эккеп хандырып турар.

Бригада ниитизи-биле 57,2 гектар черде ажылдап турар. Ол болза 5 гектар капуста, 2,5 гектар картофель, 12 гектар турнепс, 40 гектар тооруктy колдадыр өстүрүп турар. Амгы үеде бригадада 35 өөреникчи ажылдап турар. Июнь эгезинден август төнчүзүнге чедир ажылдаар. Школаның өөреникчилери аңаа үш ээлчег-биле ажылдаар. Ам удавас үшкү ээлчегниң өөреникчилери кээр. Бо улуг шөлге өөреникчилер боттарының күжү-биле дыка хөй чүүлдерни кылып турар. Школаның бүдүрүлге талазы-биле мастер башкызы С. А. Макаров бүгү ажылдарны удуртуп турар. Аңаа ээлчег аайы-биле башкылар база кээп ажылдап турарлар. Үстүкү класстарның өөреникчилери черни трактор-биле аңдарып болбаазырадып алырлар. 7-ден эгелээш 10 класстарның өөреникчилери сонуургал-биле ажылдап турарлар. Школазын доосkaш, оон улай совхозка ажылдап артып калган өөреникчилер хөй. Межегей ортумак школазында хөй нацияның уруглары кады өөренип турар. Олар каяа-даа найыралдыг.

Бригадага келген өөреникчи бүрүзү онаашкан ажылын күүседир, хостуг үелерде спорт оюннарынга киржип, дыштанып турар.

Сосновка школазының бригадазы база-ла Таңды эдээнде Дүрген суурдан ырак эвесте турар. Өөреникчилер чурттаар элээн каш өрээлдерлиг бажыңны тудуп тургускан. Арыг-силиг өрээлдерде оруннары интернаттазы-биле дөмей. Аъш-чем хандырылгазы эки. Бүгү-ле ажылдарны чай дургузунда үш ээлчег-биле школада бүдүрүлге мастер башкызы Николай Иванович Адаев удуртуп турар. Ажылынга бердинген, уругларны ажылдаарынга ак сеткилдии-биле өөредип турар, боду элээн назылай берген кижи.

Бригада 26 гектар черлиг: 3 гектар картофель, 1,5 гектар огурец болгаш өске-даа ногаалар, 22 гектарда холушкак үрезиннер тараан. Оларның үнүжү кончуг эки. Эрткен чылын бир гектардан 200 центнер ногаан массаны өстүргеннер. Бо чылын оон хөй болуру илдең. Черни өөреникчилер боттары ажылдап, болбаазырадып турар. Сергей Тремлинов, Андрей Ташпыл-оол, Маша Ненашева, Лена Астанина олар мергежилдиг кижилерден дудак чок ажылдап турарлар.

Школаның бодунда 1 машина, 2 трактор бар.

— Эрткен чылдан бээр бистиң бригадавыстың ажылынга Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының директору Владимир Александрович Барышников улуг дузаны чедирип турар, боду-даа маңаа кээп турар—деп, өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазының удуртукчузу Н. И. Адаев сеткил ханып чугаалады.

Өөреникчилерниң тарып ажаап турар ногаа, тараааларының өзүлдези кончуг эки.

Элегес школазының бүдүрүлге бригадазы Тока аттыг совхозтуң төвүнден ырак эвес. Ында өөреникчилер чурттаар улуг эвес бажыңныг. Хөй өрээлдерлиг улуг бажыңны көжүрүп эккеп турар. Бо чылын ону тудуп доозары көрдүнген.

Школаның бүдүрүлге бригадазын Виктор Чооду удуртуп турар.

— Бистиң бригада 85 гектар черлиг. Картофельди 10 гектарга, турнепсти 15 гектарга, люцернаны 60 гектарга тараан бис. Оларның үнүжү эки. Өөреникчилерниң ажылга идепкейи бедик. Техника талазы-биле школа бир машина, бир тракторлуг, олар доктаамал ажылдап турар. Аъш-чем-биле совхоз хандырып турар, совхозтуң талазындан дузаны чедирип келген, харылзаа багай эвес— деп, В. Чооду чугаалады.

Бо школада өөреникчилерниң күш-ажылга кижизидилгезинге кичээнгей улуг. Өөреникчилер улус ажыл-агыйының шупту адырларында күзелдии-биле ажылдап турарлар. Хову бригадаларында трактористеп-даа турарлар (улуг улустуң хайгаарал удуртулгазы-биле) бар. Шөлээлзэн саанчыларны солуп, инек-даа саап турар уруглар хөй. Хой кыргылдазынга база ажылдап турар. Школаның бүдүрүлге бригадазында тракторист-өөреникчилер Иван Донгак, Алик Түлүш, Мерген Ишкин мурнакчылар болуп турар. «Механик» деп шолалыг Уран-оол Ондар техникаларны билириниң талазы-биле салымныг. Мергежилдиг механизаторлар безин үрелген машина-техниканың чүзү канчап барганын Уран-оолдан айтыргылаар.

Өөреникчилерниң чайгы дыштанылгазының үезинде совхоз ажылчыннарының уруглары белеткел клазындан 3-кү классчыларга чедир школада «Хүнчүгеш» уруглар шөлүнде тургузуп турар. Аңаа уругларны үш ээлчег-биле 21 хонукта тургузуп турар. Бичии өөреникчилерниң ада-иелериниң ажылдаарынга ол кончуг дузалыг болуп турар.

Районнуң чамдык ажыл-агыйларының удуртукчулары өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадаларының ажылын шыны-биле үнелеп, аңаа дуза чедирип турарлардан Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының директору В. А. Барышников, «Революцияның херели» совхозтуң директору В. И. Жирнов олар хамааржыр. «Россия» совхозтуң директору А. Н. Байгажаков, «Коммунизмниң херели» совхозтуң директору К. Ч. Хертек ышкаш чамдык эштер өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын эки тоол көрбес, кичээнгей салбайн турарын, районнуң школа херээнге хамаарышкан албан организациялары-даа билир.

Өөреникчилерниң күш-ажылының үре-түңнели кымнарның канчаар ажылдааны удавас көстү бээр. Хөй-ниитиге ажыктыг херекти бүдүржүп, өөреникчилер боттары амыдыралга келир үеде туруштарын шилип алырынга күш-ажылчы дадыгыышкын дузалыг болуру билдингир.

А. АРАПЧОР,
«Шынның» тускай корр.

Россия Федерациязында

ШКОЛА БРИГАДАЗЫНДАН КОЛХОЗТУУНЧЕ

Амур областың Николаево ортумак школазында өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазының кежигүннеринге күш-ажыл дептерлерин шуут шөлге барып тывыскан. Бышкан билигниң аттестаттарын олар чоокта чаа алган, ынчалза-даа доозуп үнген кежээзиниң соонда бригадазынга артып каап, колхозтуң малынга чем белеткээринге дузалажырын шиитпирлээн. Күш-ажылчы бот-тускайлаң амыдыралче кирериниң мурнундагы ол шылгалданы олар чедиишкинниг эрткен — витаминчиткен бежен тонна сигенни кадагалал черинче олар чоруткан.

Школа реформазын боттандырып чорутканының соонда өөреникчилер бригадазынга мал чемнери белеткээр янзы-бүрү машиналарны колхоз дамчыдып берген. Үстүкү классчылар ам техниканы билдилиг башкарбышаан, сиген кезилдезинде улуг кижилер-биле деңге киржип турар. Аттестаттары-биле кады доозукчулар механизаторнуң шынзылгаларын ап турарлар.

Амурнуң уруглар, оолдарын көдээде ажыл-иш улам хөйү-биле хандыкшыдып ап турар, ол ажыл-биле олар баштай өөреникчилер бригадаларынга таныжып ап турар. Областың көдээ школаларын бо чылын доосканнарның деӊ кезиинден хөйү колхозтарга болгаш совхозтарга ажылдаарынга херектиг тускай мергежилдерни шилип алганнар.

ХӨӨЛБЕКТЕР БАЛЫЫ ЭЛБЭЭР

Чаа туткан балык — карась биле карп — «Красноярскрыбпром» дээр каттыжыышкынның фирмалыг магазининде кирген.

Красноярск крайның балык ажыл-агыйы чүс-чүс муң гектарны ээлээн. Балык өстүрүкчүлери сөөлгү чылдарда он-он суг хөөлбекти шиңгээдип алган. Карп, пелядь, омуль дээр балыктарның чүс миллион ажыг байлаңнарын ол хөөлбектерже чыл бүрү салып киирип турар. Электростанцияларның болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң ажыглап каапкан чылыг сугларын ажыглап тура адырны хөгжүдериниң кедилиг перспективалары хөй. Боттарының хөөлбектеринге өстүрген балыктарны оларның коллективтери шагда-ла ап турар. Чижээ, Канскиниң биохимия заводунуң чанында суг хөөлбээнден чыл бүрү 25 тоннадан хөй балыкты тудуп ап турар. Ажылдап турар Назарово ГРЭС-тиң чанынга чыл санында чүс-чүс тонна карпты бээр ажыл-агыйны тургузарын планнап турар. Березовода ам тудуп турар ГРЭС-1-ге база шак-ла ындыг ажылды телевилеп турар.

(СЭТА).

◆ *Бистиң консультациявыс* ◆

СОЦИАЛ СТРАХОВАНИЕ: пособиеде чаа чүүлдер

ВЦСПС-тиң Президиуму социал страхование чуруму-биле төлээр пособиялар дугайында чаа дүрүмнү 1984 чылдың ноябрь 12-де бадылаан. Хөй-хөй ажылчыннар, албан-хаакчылар ооң дугайын тайылбырлап бээрин дилеп турар. Ынчангаш дүрүмде өскерилгелер дугайында допчу тайылбыр.

Ында түр үеде күш-ажыл кылыр арга-шинээн чидирген кижилерге, сааттыг херээженнерге оларның божуур мурнунда база ооң соонда тыпсыр пособиелерни, уругну бир хар четкиже азыраары дээш бээр пособиени база хөөржүдүлгеге дузаламчылы канчаар төлээриниң дугайында чурумнарны тайылбырлаан.

Нийти чурум ёзугаар пособиени ажылдакчы кижи ажылдап турган үезинде ап болур. Ол үеге шенелде хуусаа, ажылдан ук кижиниң үнүп турган хүнү база хамааржыр. Чижээ, ажылчын азы албан-хаакчы ажылдан үнгеш, ай иштинде өкпе аарыындан аарый берген болза, ук кижиге пособие төлээр дугайында айтырыгны үзе шиитпирлээр эргени область, республика чергелиг профэвилел чөвүлелдеринге берген. Мооң мурнунда бо айтырыгны чүгле ВЦСПС шиитпирлеп турган. Мындыг таварылгада, профэвилелдерниң кудуку комитеттериниң дилээ ыяап-ла херек. Профэвилел чөвүлелдери кижиниң ажылдан үнген чылдагаанын өөренип көргеш, пособие төлеп болур деп шиитпирни үндүрүп болур. Ындыг-даа болза чылдагаан чок черге ажыл шагы үзер, арагадарыже сундугар кижилерге пособие төлээр дугайында айтырыг турбас дээрзи кымга-даа билдингир.

Ажылдан кандыг-бир чылдагаан-биле үнген кижилерге пособие төлеп болурун профэвилел чөвүлелдери шиитпирлээр эргелиг. Чижээ, ажылдан кадыының байдалы-биле үнгеннерге, инвалидтерге сааттыг херээженнерге, ол ышкаш шериг албан хүлээлгезинден халашкаш, ай иштинде аараан кижилерге пособие тыпсып болур. Үстүнде айыткан таварылгаларда төлээр пособияларның хемчээлин база тодаргай айыткан. Чижээ: сааттыг, божаан ие-херээженнерге ажыл төлевириниң (ап турган шалыңының 100 хуузу), өкпе аарыындан аараннарга пособиени оларның үзүктел чок ажыл стажын, профэвилел кежигүнү азы кежигүн эвезин барымдаалап төлээр. Өске аарыгдан аараан ажылчын, албан-хаакчыларга, 3 чыл чедир ажыл стажтыг болгаш профэвилел кежигүнү кижиге айда шалыңының 50 хуузу хемчээлдиг пособиени төлеп болуру көрдүнген. Шериг албанындан халажып келгеннерге ажылдакчыларга көрдүнген эң биче хемчээлдиң шалыңындан куду эвес (70 рубль) хемчээлдиг пособиени тыпсыр. Ажылчыннарга, албан-хаакчыларга ындыг пособиелерни оларның мурнунда ажылдап турган черлери төлээр ужурлуг, а шериг албаны эрттирип чораннарга — профэвилел чөвүлелдериниң айытканы бүдүрүлге, албан черлери, организация төлээри көрдүнген. Айыттынган таварылгада, хамааты кижи пособие алыр дугайында дилегни кадыы быжыгып, тургустунуп келгениниң, азы божаан соонда (шөлээ төнген сөөлүнде), 6 ай эртпээнде, киирер ужурлуг. Бир эвес ол хуусаа эрте бээр болза, ол айтырыгны ынчан чүгле профэвилелдер чөвүлелдериниң Президиумнары, секретариаттары шиитпирлээр апаарын чурумчуткан.

Чер шимчээшкининиң үезинде, үер болганда, улуг хат, өрт үезинде ажылдакчы кижи озал-ондакка таваржып, бертинген болза, оларга пособиени мооң мурнунда алды дугаар хонуундан берип турган болза, ам бо таварылгада, бир дугаар хүнүнден эгелеп бюллетень бээри көрдүнген, а төлевирин нийти аарыг пособиезиниң хемчээли-биле тургузар.

Чеди хар четпээн уругларның аараны дээш бээр бюллетеньни чаа дүрүм ёзугаар он хонук хуусаалыг бээр. Бо таварылгада, ону чүгле бот иелерге болгаш ашаандан чарылган ие-херээженнерге эвес, а харын-даа кадайындан чарылгаш, уругларын кижизидип турар эр кижилерге, кадайының чок болганы-биле бот арткан адаларга болгаш шериг хүлээлгези эрттирип турарларның кадайларынга тыпсыры көрдүнген. Ээлчеглиг, немелде шөлээ, ол ышкаш уруу бир хар четкиже чедир база ооң-даа өске төлевир чок шөлээ алган үеде уруу аараан кижилерге бюллетень бербес болгаш пособие төлевес.

Сайгарып турарывыс дүрүмде пособиениң өске-даа хевирлерин төлээри база көрдүнген. Чижээ, уруг төрүттүнгени база уругну бир харга чедир азыраары дээш көрдүнген пособие аваның чок болганы-биле өй-шаанда алдынмаан дижик, ол уругну ам херек кырында азырап турар кижи ап болур. Ооң-биле кады бир эвес чаш уругнуң иези аарыг, эмнелгеде чыдар болгаш кадыының байдалы-биле уругну азырап, ажаап шыдавас болза, уруг ажаары-биле көрдүнген шөлээни уругнуң адазынга ийикпе, азы херек кырында ону азырап турар кижиге берип болур.

Кандыг-бир протез кылдырып турарларга пособие төлээриниң чурумунда чамдык өскерилгелер база кирген. Мооң мурнунда пособиени ону алыр ужурлуг кижиге ооң чүгле протез кылдыртып, эмнелгеге чыткан үезинде төлеп турган болза, чаа дүрүмде — ол черже чоруп турар (баарда, кээрде) үезинде база төлээри көрдүнген. Ынчалзажок ук пособиени төлээриниң үези календарлыг 30 хонук хевээр арткан.

Сезон үезинде ажылдап турар ажылчыннарга, албан-хаакчыларга ажыл кылыр арга-шинээн түр үеде чидиргени дээш пособиени оларга бир эвес ол кижиде чогуур ажыл стажы бар болза, төлээри көрдүнген. Ындыг-даа болза ону 75 ажыл хүнүнден хөй төлевес. Чүге дээрге ук кижи дүрүм ёзугаар чүгле сезон үезинде ажылдаар кижи болур.

Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң студентилери, сургуулдары, профессионал - техниктиг өөредилге черлериниң сургуулдары кедээ ажыл-агый ажылдарынга турган үезинде түр үеде күш-ажыл кылыр арга-шинээн чидирген болза, пособиени оларга оларның . ап турары ажыл төлевириниң хемчээли-биле төлээри көрдүнген.

Штаттан дашкаар ажылдакчыларга пособиени оларга тускай керээ ёзугаар ажылдап турар болза, тыпсыр. Ооң хемчээли штат ёзугаар көрдүнген ажылдакчының шалыңындан улгатпас ужурлуг.

Кедээ ажыл-агый организацияларынче түр чоруткан ажылчын азы албан-хаакчы кижи аарый берген дижик, бо таварылгада, бир эвес оларның ажыл төлевири долузу-биле камгалаттынып арткан болза, бодунуң кол ажылдап турары организациядан пособиени эмчиниң бюллетенин ёзугаар ол алыр. Пособие төлевес таварылгаларны дүрүмде база долузу-биле айыткан. Чижээ, ажылдакчы кижи кем-херек үүлгедип турар үезинде кемдээшкинге таварышкан, азы ажыл кылыр арга-шинээн чидирген болза, пособие төлээр айтырыг тургустунмас. Күш-ажыл кылыр аргазын чидирериниң мурнунда, ажылдакчы чылдагаан чок ажыл шагы үзүп турган болза, ооң пособие алыр хүннерин профком бодунуң шиитпири-биле казып болур.

А. ООРЖАК,
юрист.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

ҮНДЕЗИН ЧААРТЫЛГА ДООЗУЛГАН

БУДАПЕШТ. Венгрияның демир-оруктарында эң улуг бүдүрүлгелерниң бирээзиниң — Мишкольцада вагон заводунуң үндезин чаартылгазы чедиишкинниг доозулган. Септелге кылыр ажылчыннар олуттарын барык 60 хуу көвүдеткен, бүгү цехтерге бедик бүдүрүкчүлүг чаа дериглерни тургускан.

Шассилерни болгаш дугуйларны септээр, кол механизмнерни бүдүүр болгаш таарыштыр эптээр талазы-биле амгы үениң участоктарын ажыглалга кииргени шимчээр составты көвүдетпейн, сөөртүлгелерни дүргедедиринге, хөй миллион форинт акшаның камналгазын чедип алырынга арганы бээр.

ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕНИҢ ЧУГУЛА ФАКТОРУ

УЛАН-БАТОР. Моол Арат Республиканың даштыкы садыг саарылгазы амгы беш чылдың дөрт чылдарының дургузунда барык ийи катап көвүдээн. Ол дээрге, даштыкы садыг республиканың экономиктиг хөгжүлдезиниң чугула фактору болу бергениниң тодаргай херечизи-дир. Янзы-бүрү чурттарның 100 ажыг даштыкы садыг организациялары-биле болгаш фирмалары-биле амгы үеде Моол Арат Республика садыглажып турар. Ынчаарга ооң-биле эң хөй садыглажылганы социалистиг чурттар кылып турар. Чүгле ССРЭ безин чыл бүрүде Моолче 50 муң хире аттарлыг янзы-бүрү бараннарны үндүр садыглап турар. Ук бараннарның аразында — машиналар болгаш дериг-херекселдер, кара металлдарның прокады, тракторлар болгаш комбайннар, калбак хереглелдиң бараннары. Моол бодунуң ээлчээнде ССРЭ-ге алгы-кештен кылган чүүлдерни, теве дүгүнден арганы кылыгларны, даштыкы тоннарны, хевистерни, даг үлетпүрүнүң болгаш кедээ ажыл-агыйның продукциязын чорудуп берип турар.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

НАЙЫРАЛДЫҢ КЫЗЫГААР ХООРАЙЛАРЫ

ВАРШАВА. Польшаның Згожелец хоорайы ол чурттуң барыын талакы кызыгаар чоогунда турар. Төөгүнүң турасканнары, үлетпүрнүң улуг бүдүрүлгелери ында амдызында ховар. Ынчалзажок Ныса-Дужицка хемниң бедик эриинде ол хоорай делегейге эки билдингир: Польшаның болгаш Герман Демократтыг Республиканың аразынга күрүне кызыгаарларын доктаадыр дугайында ийи күрүнелерниң аразынга төөгүлүг керээге 1950 чылдың июльда ат салган болгаш ук керээни Згожелец хоорайның ады-биле демдеглээн.

— Згожелец керээзиниң 35 чылын амгы үеде демдеглеп турар бис. Акы-дуңма ийи күрүнелерниң аразынга найыралдыг харылзааларны улам-на калбартырынга, тайбыңның хереэнге ол керээниң чугула ужур-дузазын амыдырал тодаргай бадыткап көргүскен — деп, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының хоорай комитединиң бирги секретары П. Хорботович чоокта чаа СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Амгы Згожелец — ол дээрге, кедергей чараш чурттапга бажыңнарлыг, ногаан үнүштер-биле шыптынган кудумчулардыг хоорай. 1950 чылда ооң Культура ордузунга керээге ат салып турган үеде аңаа 7100 кижи чурттап турган. Амгы үеде ооң чурттакчыларының саны 40 муң кижи четкен — хоорай дүрген сайзырап, немей туттунуп турар.

Найыралдың кызыгаар черлери — Польшаның Згожелец хоорайының болгаш ГДР-ниң Герлиц хоорайының чурттакчыларының аразынга экономиктиг, хөй-ниитичи, күш-ажылчы харылзаалар улам-на калбарып, найырал быжыгып турар. Ийи хоорайларның аразында Ныса-Лужицка хемни кежилдир улуг көвүрүг бар. Ону Найыралдың көвүрүү деп дүрүм ёзугаар адап турар. «Ийи улустарның аразынга тайбыңның болгаш чаагай кожа-хелбээ догуннаашкынның быжыг үндезинин тургузар» деп, Згожелец керээзинде айыткан. Ол чаагай сорулганы чедиишкинниг күүсеттингенин ПУР-нуң болгаш ГДР-ниң аразында акы-дуңма найырал тодаргай бадыткап турар.

БОЛГАРИЯНЫҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

СОФИЯ. Болгарияның тарылга шөлдеринде моторларның даажы амгы үеде дүне-даа, хүндүс-даа соксавайн турар. Совет Эвилелинге бүдүрген он-он муң тракторлар, комбайннар, саваң бөлдүрүкчүлери, өске-даа техника чурттуң механизаторларының бүрүн ажыглалында. Совет техниктиг төпту 1976 чылда Болгарияның Левски хоорайынга тургускан. Кедээ ажыл-агый техниказының артык кезектерин ол төп республиканың кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге берип, үрелген чүүлдерни септеп турар.

— Бистиң төптүң коллективи улуг эвес. Ынчалзажок чугула сорулга болгаш бедик харыысалга ооң мурнунда туруп турар. Болгарияның шөлдеринде амгы үеде 50 муң ажыг тракторларны, 20 муң хире комбайннарны ажыглап турар. Чуртта бар бүгү кедээ ажыл-агый техниказының 90 хуузун Совет Эвилелинге бүдүрген — деп, техниктиг төптүң чиңгине директору Вадим Павлов чоокта чаа СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.

Техниктиг совет төпту Болгарияга тургусканындан бээр ам тос чыл болган. Бо эрткен үениң дургузунда аңаа боттарының мергежилин 20 муң механизаторлар бедиткен, хөй муң кижи амгы үениң нарын чаа техниказын башкарарынга өөренип алган. Аңаа өөредилге доосkan бригадир Димитр Горанов бо чылын кукурузаның эң бедик дүжүдүн өстүрген. «Кедээ ажыл-агыйның бедик бүдүрүкчүлүг машиналарын бүдүрүп турар совет өңнүктеривиске чүректиң ханызындан өөрүп четтирдивис. Оларның бүдүрген техниказының ачызында чаагай дүжүттү өстүрүп, ажаап ап турар бис» деп, ол чугаалаан.

(СЭТА).

СЕССИЯ ДООЗУЛГАН

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Республиканың хоойлу хүлээп алыр дээди органы — Кампучия Улус Республиканың Национал хуралының ээлчеглиг сессиязы доозулган. Ооң ажылынга Кампучияның Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, Кампучияның Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Хенг Самрин киришкен.

Сессия бо чылдың баштайгы чартыында социал-экономиктиг хөгжүлде планының болгаш республиканың күрүне бюджединиң күүселдезиниң түңнелдерин үндүрген.

АМЕРИК ПЛАНГА УДУР

ДЕЛИ. (СЭТА). Тайбыңның болгаш эп-сеткил каттыштырыышкынының Бүгү-индий Организациязының Национал Чөвүлелиниң (ТЭКБО) аңаа болган хуралының киржикчилери «сылдыстар дайыннарының» америк планнарын шыгыызы-биле буруу шапканнар.

Космос делгемин чепсеглээр чорук чепсегленишкинниң эңдере бүдүрүп үндүрер чорукту кызыгаар чокка көвүдедип, күштелдирерин болдурар, ынчангаш ооң уржуун баш удур билип чугаалаары безин берге-дир — деп, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң (ТБЧ) о хуралга олурушкан президентизи Ромеш Чандра медеглээн.

Ядролуг айыыл-халаптың кынаныышкынын чок кылыр талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш Индияның оралдажыышкыннарын ТБЧ-ниң президентизи бедии-биле үнелээн. «ССРЭ болгаш Индия боо-чепсекти, бирги ээлчегде ядролуг чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыры, оларның космос делгеминче нептерээрин болдурбазы дээш демисежип турар.

ФЕСТИВАЛЬГА БЕЛЕТКЕЛ

ПРАГА. Аныктарның болгаш студентилерниң Москвага болур XII Бүгү-делегей фестивалынга Чехословакияның аныктары улуг кедурлүүшкүннүг белеткенип турар. Москваже албан ужурунда делегациядан аңгыда фестивальдың аалчылары боол ЧССР-ниң аныяк оолдар болгаш кыстары база баар деп турар.

ЧССР-ниң Аныктарының социалистиг эвилелиниң кежигүннери фестиваль мурнунуң айларында фестивальдың «Империализмге удур эп-сеткил каттыштырылгазы, тайбың болгаш найырал дээш» деп кыйгырыын тайылбырлаар талазы-биле ниитилел политиктиг улуг ажылды кылып чоруткан. Прагага болгаш өске-даа хоорайларга болгулаан чурттар аразының семинарларынга болгаш ужуражыышкыннарынга делегейниң 45 ажыг чурттарындан, ооң иштинде Совет Эвилелинден аныктар делегациялары барып киришкен.

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинаның Коммунистиг аныктар каттыжыышкынының ТК-зының кежигүнү Карлос Асарити аргентин оолдар болгаш кыстарның Москва фестивалынга империализмге удур, тайбың болгаш найырал дээш демиселдиң тугунуң адаа-биле идепкейлиг киржирин СЭТА-ның корреспондентизиниң айтырыгларынга харыылааш, чугаалаан.

Аргентинаның делегациязында янзы-бүрү политиктиг партияларның болгаш шимчээшкиннерниң, профэвилелдериниң болгаш студентилер каттыжыышкыннарының төлээлекчилери кирген. Ол ышкаш ында сураглыг ыраажылар болгаш хөгжүмчүлер, оларның аразында амгы үениң аргентина ырыларының күүседикчилери Орасио Гуарани, Лито Нейита, Лоон Хьего, Антонио Тарраго Рос олар база бар.

СОФИЯ. Болгарияның аныктары аныктарның болгаш студентилерниң XII Бүгү-делегей фестивалынга уткуштур шалыпчы күш-ажылдың хүнүн эрттирген. Бөмбүрзектиң аныктарының амыдыралында ол төөгүлүг хүнге алдар кылдыр болгар комсомолчулар заводтарга болгаш фабрикаларга, аграр-үлетпүр комплекстеринге дужут ажаап алыышкынынга ажылдааннар.

(СЭТА).

СОЛУН САНЫ КӨВҮДЭЭН

КАТМАНДУ. (СЭТА). Үжен чыл мурнунда кара чаңгыс-ла «Горкхапатра» солуннуң парлаттынып үнүп турганы Непал дээр хаан чагыргалыг даглыг чуртта бо хүннерде чартык кезии хүннүң үнер 445 солун парлаттынып турар апарган. Ол дугайын парлалга херектериниң чөвүлелиниң илеткелинде дыңнаткан. Непали, хинди, невари болгаш англи дылдарда 234 солун Катманду оргулаажында, артканнары чурттуң 75 дистриктериниң 29-зунда үнүп турар.

Венесуэла улус чоокта чаа бодунуң национал байырлалы — Хамаарышпас чорукту чарлааныңың хүнүн демдеглээн. Хосталга дээш ооң демисели даштыкы дарлакчыларның чүс-чүс чылда үптеп хоозурадып келген байлактарын камгалаары дээш демисел-биле чергелешкен. Испан эжелеледен хамаарышпас чорукту 1811 чылда чарлаза-даа, Венесуэланың ажыктыг казымалдарын үптеп тонаар чорук соксаваан, капиталистиг, бирги ээлчегде Америк монополиялар чуртту дүй туда берген турган.

Үргүлчүлеңдиг болгаш шиитпирлиг демиселдиң түңнелинде 1975 чылда венесуэлчилер демир-руда үлетпүрүнге баш миннип турган америк компанияларны үндүр сывырар аргалыг болган. 1976 чылда нефть үлетпүрү националчыттынган. «Кара алдынны» тывар болгаш даштыкыже үндүр сөөртүр талазы-биле ук чурт делегейде көскү черлерниң бирээзин ээлеп турар.

Венесуэланың кедээ ажыл-агыйында шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар хөй. Хөй-хөй дүжүткүр черлерни ээлеп турар ол чурт чурттакчы чоннуң чиир чеминиң 75 хире хуузун киир сөөртүр ужурга таваржып турар.

Венесуэланың даштыкы политиказы чепсегленишкинниң дүжүрери, улустарның айыыл чок чорууи хандырары, колониализмниң артынчыларын узуткаары, бүгү күрүнелер-биле ботботтарынга ажыктыг садыглажылганы чорудары дээш туржуп турар.

ЧУРУКТА: Ориноко хемде аллюминий заводу.

Лехтикува — СЭТА-ның фотозу.

ДӨРТ КАТАП БЕДИК БОЛГАН

Молдавияның генетика эртемденнери томаттарның халдавыр, бактериялар аарыгларындан камгаланыр күжүн бедидер ажыктыг бүдүмелди чогааткан. Ооң бүдүрүлге шенелдезин Тирасполдуң ногаачымыс совхоз техникумунга чедиишкиннинг эрткен. Чаа бүдүмелди ажыглаан үрезинниң дүжүдү дөрт катап бедик болган.

Пестицидтерге бодаарга, чаа бүдүмел-биле томаттарны чаңгыс удаа болбаазырадыр, томаттар өзүлдезиниң үезинде аарывас. Чаа иммунизатор дээскиндир турар агаарны үревес, ооң-биле чемишчиткен үнүштүң дазылы быжыг чоон болуп, изиг-соокка, шыкка база кандааашкынга шыдамыккай болган.

Консерва бүдүрүлгезиниң артыышкыны— перец үрезиннеринден бүдүмел алырының белен, камналгалыг аргазы чогааттынган. Бо чаа чүүлдү республиканың Эртемнер академиязының химия институдунуң дуржулга бүдүрүлгезинге бүдүрүп кылыры көрдүнген. Молдавияның, Ленинградтың, Владивостоктуң, Минскиниң, Киевтиң эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыннары кады картофель, сливалар, честек-кат болгаш өске-даа культураларны камгалаар бүдүмелдерни чогаадып, бүдүрүп үндүрери көрдүнген.

СЭТА-ның корр.

ХӨЙ-НИИТИНИҢ КАЛБАК КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел— бүгү улустуң херээ. Партия болгаш чазактың чугула документилеринге дүүштүр бо амыдыралчы негелде Чөөн-Хемчик районда көскү боттаныышкынны алган. Бо хүннерде район төвү Чадаана хоорайның болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерниң кудумчуларында, хөй-нииты черлеринде арагага алыскан, кижи дүрзүзүн ышкынган, кеттингени база бодун ап чорууру каракка чаржынчыг кижилерниң көзүлбес болганы ооң бир көскү херечизи.

Мооң мурнунда арагалаашкын дег хоралыг чаңчыл-биле демиселди кошкак чорудуп, хоойлу-дүрүм органнары-биле өске хөй-нийти организацияларының демин катпайн турганының хараазында кем-херек үүлгедир, ылаңгыя кижиниң кадыынга аар кемдээшкиннер чедирер, үптеп-дээрбедээр чоруктар район девискээринге хөй турган. Ам ындыг эвес болган.

Хемчеглер алдынып турза-даа, ам-даа ийи-чаңгыс кижилер ол хоралыг чаңчылдан адырлыксавазы-биле ээриктер сергедир черже кирип, арагалаашкынын соксатпайн турар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны Ойнаар Ооржак, район төвүнде белеткел конторазының ажылчыны Доопай Ондар, Чадаананың ыяш ажыл-агыйының слесары Юрий Ланчыков, кайда-даа ажылдавайн турар Джамилья Монгуш, Бүрбү Монгуш болгаш өскелерни-даа маңаа адап болур.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур хемчеглер-биле чергелештир районнуң чурттакчы черлеринде эш хуу судтарының ажылы экижээн. Ооң чижээнге Чадаана хоорайга партия, совет органнарның киржилгези-биле эрткен хөй-ниити судтарын чугаалап болур. Олар июнь 4 болгаш 22-де район төвүнүң Культура бажыңынга эрткен. Үргүлчү арагалаар, милицияның учёдунда турар, доктаамал ажыл чок кижилерни чон мурнунга тургузуп, оларның аксы-сөзүн ап, хоойлу-дүрүмде көрдүнгени ёзугаар хемчеглерни онааган.

Маңгысталчак амыдыралы дээш Чадаана хоорайдан Александра Монгуш, Хайыракандан Денис Куулар, Теве-Хаядан Дуран-оол Сат, Чыраа-Бажындан Шаңгыр-оол Донгак оларны улус суду ийи-ийи чылдарга хосталгазын казып шиитken болгаш үргүлчүлеңдиг үеде ажыктыг ажыл кылбайн, арагалап келген Нина Кужугетке, Михаил Зыковка, Григорий Донгакка шыңгыы сагындырыгларны бергилээн. Бажыңынга ээзиртир суксун чажырып кылып турган А. Покоякова, К. Куулар, К. Монгуш, Н. Черемных олар тус-тузунда 200 рубльге торгадып, чогуур кеземчеге онаашкан. Арага садарының чурумун үрээн Т. Ооржак, Г. Монгуш тус-тузунда 50 рубльге штарфтаткан.

Райкүүскомнуң чанында назы четпестер-биле ажыл чорудар комиссия ажы-төлүнүң кижизидилгезинче сагыш салбас ада-иелерниң херектерин база чаңгыс эвес удаа сайгарган.

Күш-ажылчы коллективтерде база арагалаашкын болгаш алкоголизм-биле демисел күштелген. Бо ажыл, ылаңгыя № 3 кежүп чоруур механизастаттынган колоннада эки чоруп турар. Арагачылар, ниитинин болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилери-биле ажылды күштелдиргениниң түңнелинде чылдагаан чок ажыл шагы үзер, ажылга озалдап кээр, ажыл үезинде арагалаар чоруктар чок болган болгаш коллективте күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн.

Социалистиг дүрүм-хоойлуну быжыглаарынга көскү черни улусчу дружиналар ээлээр ужурлуг. Сөөлгү үеде оларның ажылы база идепкейжээн. Чижээлээрге, Чадаана хоорайга мооң мурнунда дежурныйлаашкынче ортумаа-биле онна хире дружинниктер үнүп турган болза, ам алдан-чеден хире кижи ниитиниң корум-чурумунуң камгалалынче үнүп турар. Дежурныйлаашкынче боттарының организациязының, бүдүрүлгезиниң дружинниктери-биле кады оларның удуртукчулары кады үнүп турар апарганы эки болган.

Партия, совет болгаш эрге-хоойлу камгалалының органнары чогуур хемчеглерни ап чорудуп турза-даа, Чадаана хоорайда, Бажың-Алаак, Шеми болгаш Чыраа-Бажы суурларда кем-херек үүлгедиишкиннериниң ам-даа хөй боор артпышаан турарын миннир апаар. Ону бүгү хөй-ниити организацияларның корум-чурум быжыглаар талазы-биле ажылга дем чогу, бидаргайы-биле тайылбырлаар.

Партия, чазактың арагалаашкынга удур хемчеглериниң дээштиг болурунга культура-массалыг болгаш спортчу ажылдарның ужур-дузазы улуг болур ужурлуг. Ынчалза-даа районда бо ажылдар ам-даа кошкак тургустунган. Чадаанада болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерде чоннуң хостуг үезинде ойнапкы дег спортчу шөлдери эвээш, бар-даа болза, оларга маргылдаалар, спортчу оюннар эвээш болуп турар. Чурттап турар черлериниң аайы-биле бичии уруглар ойнаар шөлдер чедишпес. Культура одагларынга ажыл колдуунда-ла кино көөрү болгаш танцылар-биле кызыгаарлаттынып турарын канчап-даа эки деп болбас.

В. И. Ленинниң совет эрге-чагырганың эге чылдарында-ла «Социализм биле арагалаашкын дүүшпес» дээн сөстериниң утказы бо хүннерде улам ханы болган, Ынчангаш арагалаашкынның болгаш алкоголизмниң когун үзер талазы-биле партия, чазактың хемчеглерин амыдыралга боттандырар дээш Чөөн-Хемчик районнуң партия, совет, эрге-дүрүм камгалаар органнары хөй-нииттиниң киржилгези-биле бир демниг ажылын улам күштелдирер дээрзинге чигзиниг турбас ужурлуг.

С. МОНГУШ,
Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң ИХК-ның начальниги, милицияның капитаны.

АРАГА ИШПЕС ЧОРУК — АМЫДЫРАЛДЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

ИДЕПКЕЙЛИГ ЧОРУДУП ТУРАР

Шеми кедээ Соведи арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди идепкейлиг боттандырып турар. Оон чорудуп турары хойтпак арагазын тикпес деп шимчээшкининге хамаарыштыр каш сөс бижикседим. Ол шиитпирни бистиң совхозтуң бүгү малчыннары, суурнуң чурттакчылары күзелдии-биле хүлээп алган. Бежен ажыг өг-бүлелер шууруунарын эки туразы-биле дужаап берген. Ийи-чаңгыс кижилерниң талазындан хойтпак тикпеске аарыжы, курут кылып алыры болдунмас дээр хөөннер баштайгы хүннерде тургулаан. Ам хөй-хөй малчыннар сагган сүдүн сүт-бараан фермазынга дужаап турар.

Мен бодум хууда инектеримден хүнде 30 литр ажыг сүттү саап ап турар мен. Кежээ сагган сүттү машинага тырткаш, саржаг хайындырарынга хереглеп турар мен, а эртенги сүттү фермага дужаап турар бис. Сүт кижиниң кадыынга дыка ажыктыг, ынчангаш сүттү хайындыргаш үргүлчү уругларымга берип, боттарывыс ижип турар бис. Ак чемге хереглээрде тырткан сүттү ээжегейлеп алырга кончуг таарымчалыг. Хойтпакты божаландыр хайындыргаш, таарга агыскаш, ааржызын чадып ап, чамдыкта чигир-биле холаваш курут кылып ап турар бис. Чамдык кижилер хойтпакты божаландыр хайындыраары болдунмас дээр болгай. Ол шын эвес. Ол дээрге хойтпак арагазы тип алыксаан чылдагаан-дыр. Бо арганы бистиинде ам барык өг-бүле бүрүзү ажыглап турар.

Шемижилер партия, чазактың арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур ап чоруткан хемчеглери ажылчы чоңга ёзулуг-ла таарымчалыг чүүл деп билип турар бис. Чижээлээрге, мооң мурнунда хой кыргыырда, хой чуурда арага-дары кудуп турган кылдыртыр таварылгалар турганы чажыт эвес-ле болгай. Ол ышкаш сиген кезерде база ындыг. Ол чорук ажылдың бүдүрүкчүлүүн чавызадып, шынарын баксырадып, чамдыкта харын айыыл-халаптарны-даа болдуруп турганы чугаажок.

Ам бистиинде арага-дарыже хандыыр, араганы боду кылып, бүдүрер кижилер шуут чок болган деп болур.

А. МОНГУШ,
Маадыр-ие, хоочун хойжу.

ЧАА ҮҮЛГЕДИГ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль эжелекчилер Ливанның мурнуу чүгүнге чаа ханныг үүлгедиишкинни кылган. Израиль вертолёттар Ливанның девискээринде эжелекчилерниң тургусканы «айыыл чок куржаг» дээр черде турар Кабрикха суурга өлүрүкчү шаажылакчыларны аппарып дүжүрген. Агрессорлар суурже чаза таварып киргеш, боо-чепсек чок кижилерже от ажыткан. Ол ааратанзыг халдаашкын түңнелинде элээн хөй тараачыннар өлүрткен. «Мурнуу Ливанның шерии» дээр бөлүгленишкинниң дээрбечилери Харис, Кафра, Айя болгаш Клея дээр суурларны база боолааннар. Ук чер чурттакчыларының аразындан өлген кижилер бар, материалдыг улуг каража база болган.

ОЗАЛ-ОНДАКТАРДАН

ТОКИО. (СЭТА). Бо чылдың алды айларында Японияның оруктарынга 4.209 кижи өлген. Ол дээрге, эрткен чылдың ол үезинден 3,3 хуу хөй-дүр—деп, полицияның кол эргелели дыңнаткан. Автоорук болуушкуннарының кол-ла чылдагааны эмин эрттир дүрген чорууру, чолаачыларның орук шимчээшкининиң дүрүмнерин үрээри, автомашиналарны ээриик башкарары боор турар. Амгы деңнел хевээр артар болза, 9 муң кижиниң өлгени эрткен чылдың качыгдалдыг рекордтун ажа берип болурун Киодоцусин агентилел айыткан.

Аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей фестивалынга уткуштур

ВЛАДИМИР АГАДЖАНОВ: «ФЕСТИВАЛЬ — БҮГҮ НАЗЫДА УТТУНДУРБАС»

45 харлыг Владимир Агаджанов — Туркмен ССР-ниң Күрүнениң улустуң танцы ансамблиниң солизи чораан. Хөй чылдар дургузунда Туркменияның сценаларынче, бистиң чурттувустуң он-он хоорайларының эстрадазынче ол үнүп, көрүкчүлерниң үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннарын чаалап ап чораан.

Кажан 1957 чылда бөмбүрзектиң бүгү булуңнарындан аныяктар Москваже болган Бүгү-делегейниң VI фестивалынга чыглып кээп турда, ол 17 харны чаа-ла ажа дүжүп чораан. Улустуң танцызының ансамбли — фестивальга Туркменистанның хөй кижилиг коллективтериниң бирээзи болган. Аныяктар шуулганының концерт программазынга ооң күүселдези чүгле үш минута дургузунда үргүлчүлезе-даа, ол үш минута аңаа лауреат атты Бүгү-эвилел конкурузунуң алдын медальдарын болгаш VI Бүгү-делегей фестивалының мөңгүн медальдарын чаалап алган. Чаа тургустунган ол коллективтиң ат-алдарының көдүрлүп эгелээниниң херечизи ол болган. Ооң соонда ол ансамбль алдарлыг атты чаалап ап, янзы-бүрү хөй-ле шаңналдарны алган болгаш делегейниң хөй-хөй чурттарының сценаларынга ойнап чораан болгаш ам-даа ойнап турар.

— Биске эң-не баштайгы, эң-не эргим шаңнал болза — фестивальга алган шаңналывыс болган — деп, Владимир Агаджанов сактып чугаалап орар. — Бис Москваже кымга-даа билдинмес, ат-сураг чок, мооң мурнунда танцы талазы-биле сураг чок республикадан келген турган бис. А чаныпорурда — «улустуң танцызының ансамбли, Бүгү-делегейниң VI фестивалының лауреазы» деп хүндүлүг атты алган бис. Оон бээр ам дыка-ла үр үе эрткен-дир, ынчалза-даа аас-кежиктиг ол хүннер биске кажан-даа уттундурбас...

Чылдар эрткен. Ынак сценазындан чарлып чоруур үе Владимир Агаджановка база келгени бо. Күрүнениң танцы ансамблиниң солизи ам үнүп чоруткан. Ынчалза-даа Туркменияның көдээ ажыл-агый институдунуң студентилериниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң чаа удуртукчузу тыптып келген.

Бо чорук колдуунда-ла 11 чыл мурнунда болган. А ол хүннерде Владимир Агаджанов бодунуң ийиги чалыы назынын чурттап эгелээни-биле дөмей болган. База катап Москва, бо удаада XII Бүгү-делегей фестивалы. Агаджановтуң удурткан танцычылары — Туркмен ССР-ниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң алдарлыг коллективи, Туркменияның көдээ ажыл-агыйының Калинин аттыг институдунуң улустуң танцы ансамбли — аныяктарның чаа шуулганынга республиказының төлээлери болуп чедер.

— Бистиң коллектививис аныяктарның бот-тывынгыр коллективтериниң иштинден республикада эң-не сураглыгларның бирээзи — деп, ансамбльдиң солизи, ийиги курстуң студентизи Мехри Язова чугаалай-дыр. — Танцы — бистиң аажок сонуургаар чүүлүвүс болгаш бистиң ийиги мергежиливис-тир. Институтту доозкаш, мен агрономнуң мергежилин чедип алыр мен, ооң-биле чергелештир, мен суурга танцы бөлгүмүн организастап, танцыларны чогаадып, тургузуп болур мен. Бисти ол мергежилге мында хөй-нити ажылдарының факультединде өөредип турар. Ол факультеттиң баазазында танцы ансамбли тургустунган чүве болгай. Бистиң репертуарывыста — туркмен танцылар, бистиң чуртувустуң болгаш даштыкы-даа чурттарның улустарының танцылары кирген.

Бодувустуң уран чүүлүвүстү бараалгадыры — бистиң фестивальчы сорулгаларывыстың бирээзи ол. Ийиги, база бир кол сорулгавыстың бирээзи — делегейниң бүгү аныяктарының чаа дайынга империалистерниң белеткенип турарынга, чепсекти эндере бүдүреринге удурланып турарынга удур шиитпирлиг демиселге бодувустуң үнүвүстү кадары. Бистерниң амыр-шөлээн чурттаарывыска, ажылдаарывыска, өөренириивиске болгаш дыштанырывыска олар шаптыктап турар болгай.

— Аныяктар дайынга удур шимчээшкинге, улустар аразынга найыралды быжыглаарынга дыка хөйнү кылып болур деп санаар мен — деп, бистиң чугаавыска ийиги курсчу, келир үениң гидромелиоратору Бяшим Гаипназаров киржи берди. Тайбың дээш чүткүлүвүс, күжүвүс, энергиявыс биске четчир. Канчаар-даа алгаш көөр чүве болза — келир үе дээрге, бистиң үевис-тир, ынчангаш ооң аас-кежиктиг, каас-чараш болурун бис күзээр бис.

Аас-кежиктиг, каас-чараш кылдыр келир үеге оларның күзели Мехрини болгаш Бяшимни ол ансамбльге эккелген. Олар школачылар турган-ла, Ашхабадтың Пионерлер ордузунуң «Красная гвоздика» уруглар ансамблинге танцылап турганнар. Ол ансамбль Олимпиада-80-ниң культура программазынга киржип чораан. Олимпиада доостуру-бипек-ле, «Красная гвоздиканың» оолдары болгаш уруглары «Артекке» барып дыштанмышаан, концерттерин көргүскеннер.

— Мен «Артекке» турган, Чехословакиядан келген Яна Хавецкая-биле өңнүктежип алган мен. Ам ол МКУ-да өөренип турар, ам-даа найыралдыг хевээр бис, чагаалажып турар бис. Фестивальга Яна-биле ужуражыр деп күзелдиг мен.

...1957 чылда Владимир Агаджанов Туркмен ССР-ниң улустуң ансамблиниң составынга «Чайлагда малчыннар» болгаш «Аныяктар танцызы» деп ийи танцыга киришкен. Ам бодунуң 40 танцычылары-биле «Аъттыг кижилер» деп танцыны белеткеп турар.

— Бистиң бот-тывынгыр ансамбливис фестиваль конкурстарынга бедик шаңналдарны ээлеп албайн барып-даа болгай-ла — деп, түңнелинде Агаджанов чугаалады. — Ол фестивальга киржири дээрге, бедик шаңнал-дыр.

Маргарита ДМИТРИЕВА. (ПМА).

«Чалыы назын» аалдап чораан

Шамбалыгның Культура бажыңынга эстрада-хөгжүмнүг «Чалыы назын» ансамбль аалдап чораан. Ооң удуртукчузу Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Хасит Аминовтуң киржилгези-биле кыргыс, испан улустарның танцыларын көңгүг сонуургадывыс.

Танцычы кыс Тамара Аңчының «Вьетнам улустуң ээрлер-биле» танцызын тода, чараш көргүскенин, илбичи Нина Биязитованың хуулгаазын илби-шидизин көрүкчүлер изии-биле уткуп хүлээп алганнар.

Ыраажы Лариса Чыртай-оолдуң хоюг, чараш үнү дыңнаксанчыг, мергежилгелер күүседикчизи Валерий Саая, жонглёр Алексей Ондарның, ээлгир шимчээшкин-биле дурзу-хевир көргүзер артист Александр Уржунайның күүселделерин көрүкчүлер адыш часкап, катап-катап чалап ап турган. Чарлакчы Александр Хертектиң солун чугааларын, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Дмитрий Очурнуң хөөмей, каргыраазын, хомуска аялгаларын чон чылыы-биле уткуп, артистерге чедиишкиннерни күзеп турган. Ансамбльдиң хөгжүм үделгезиниң үнү эки, артистерниң идик-хеви боттарынга таарышкан, чаражын кижи магадаар-дыр.

С. МОНГУШ.

МЭЭҢ БОДАЛЫМ

Спорт баазалары, спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң талазы-биле специалистер бистиң республикада бар. Спорттуң чамдык хевирлери массалыг болбайн, харын-даа уттундуруп, чамдык ойнаар херекселдерниң магазиннерге үнмейн турарының талазы-биле бодумнуң сеткилимни борта илередикседим.

Бистиң чаңгыс чер чурттуувус, школачы Елена Тутатчикова бо чылдың май айның төнчүзүнде Москваже болган ча адарының талазы-биле делегей чергелиг маргылдаага чурттуң аныяктар командазының составынга ойнааш, аңаа чедиишкиннig болуп, делегей чергелиг спорт мастери атты чаалап алганын солуннардан номчааш, өөрдүм.

Ча, согун-биле шаандакы тывалар аң-меңни адып, дайзыннарга удур демисежип чораан. Ча, согунну чоокка чедир билир улустар-даа кылып ап, аразында маргылдажып, ойнап чораан болгай. Ча адары ам спорттуң бир онза хевири боол, орта бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс база көскү чедиишкиннерни чедип ап турарынга кым өөрүвес боор. Ынчалза-даа бо спорт бисте улуг нептеревейн турар деп бодаар мен. Чыл бүрүде спорттуң национал хевирлеринге ча адарын киирип турар, орта чүгле Кызыл хоорайдан колдады ээзэш кижи киржип турар. Районнарга эрттирип турар спартакиадаларга ча адары болбайн келген. Чүге? Бисте ча адып билир спортчу, сонуургактар чок эвес. Ча, согун спорт комитеттеринде, садыгларда чок болуп турарында. Мен бодаарымга, ча адарынга аныяктарны өөредип, бо спортту нептередири дыка нарын эвес, бөдүүн хевириниң ча, согуннарындан чагыдып кылгаш, ону көдээге нептередири күзенчиг болуп турар.

База бир массалыг спортчу оюн — баг кагары сайзыравайн, ара соксап калган. Элээн каш чылдар мурнунда бо оюн сайзырап, Кызылга чыл бүрүде ындыг маргылдаалар болуп турду. Ол маргылдааларга бистиң Кызыл-Мажалык суурдан команда каш чыл улаштыр тиилекчи болуп турганын сактыр-дыр мен. Ам Кызыл-Мажалыкта баг хап ойнап турган улусту кижи көрбестээн. Байырлалдар хүннеринде-даа, дыштаныр хүннерде-даа ону организаставайн турар. Ооң херекселдери магазинде чок, ынчалза-даа ону кылып ап болур материалдар, дериг-херекселдер ам бисте көвүдээн. Борта чүгле эки эгелээшкин, организакчы чорук негеттинер. Ол тываларның шаандан тура ойнап келген оюну, күш-дамыр сайзырадырынга эки ажыктыг.

Көдээ черлерге спортту сайзырадып, ону массалыг болдурар дизе спорт херекселдерин районнар садыгларында четчири-биле киирип садары күзенчиг. Бисте ам чамдык спорт хереглелдери садыгларда чок. Чижээ, теннис столу, ооң херекселдери, волейбол бөмбүү дээн ышкаш массалыг оюннарның эт-херекселдери чок болуп турар.

Спортчу идик-хептерниң чедишпейн турарындан чамдык сумулардан келген спортчулар чаңгыс аай эвес хептиг ойнап турары чараш эвес.

Бо бүгүнү хамаарышкан организациялар өөренип көөр боор деп бодумнуң күзелимни илереттим.

Х. МОНГУШ.

СПОРТ

НОГААН СТАДИОНГА

Спортту болгаш күш-культураны чон ортузунга пропагандалаар сорулга-биле республиканың «Динамо» эки тура спорт ниитилелиниң командазы Улуг-Хемде Жданов аттыг совхозка эрткен дыштаныр хүнде чеде берген. Чаашкынныг-даа болза, суурнуң хамык чону ногаан стадионга чыглып келген. Жданов аттыг совхозтуң директору Биче-оол Монгуш-оол чыылган чонга республиканың Иштики херектер министерствозундан «Динамо» эки тура спорт ниитилелиниң спортчулары маргылдаага киржири-биле чедип келгенин дыңнаткан.

Ол ажыл-агый бирги чартык чылдың планныг даалгаларын чедиишкиннинг күүсеткен. Чайлаглаашкын эки, организастыг эртип турар. Мал чемнериниң белеткелинде элээн каш бригадалар бар. Суурда чоннуң корум-чуруму быжыккан. Кижи бүрүзү ажыл-иште. Суурда ийи каът Культура бажыңының тудуун доозар четкен. Ында Кызылдың педагогика институдунуң студент отрядының чүс хире дайынчызы шеверлел ажылдарын чорудуп турар.

Тыва АССР-ниң иштики херектер министри Владимир Бораевич Кара-Сал корум-чурум айтырыгларынга хамаарыштыр чүве чугаалаан. Арагалаашкынны болгаш алкоголизмни когун үзе узуткаар дугайында партия, чазактың сөөлгү үеде үндүрген доктаалдарын, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң Президиумнарының Чарлыктарын чер бүрүзүнде боттандырып эгелээнин ол демдеглээн. Ак-Тал суурда корум-чурум быжыгып турар. Ында хөй-нити организациялары, улусчу дружина сагылга-чурумну быжыглаарынга идепкейлиг киржип келген.

Министрниң дужаалы-биле Ак-Тал суурда улусчу дружинаның ажылында идепкейлиг киржип турар ажыл-ишчилерни шаңнаан. Оларның аразында малчын Владимир Бакаа, монтёр Агыы Маадыр-оол, салбыр эргелекчизи Василий Дамдын-оол, школада башкы Тамара Шогжал суурга дежурныйлаашкыннарга доктаамал киржип турарлар.

Суур кыдыында эки дериглелиг ногаан стадионга болган спортчу ужуражылгалар хамык чоннуң сонуургалын хайныктырган. Хол-бөмбүүнге аныяктарның командазы бир дугаарында ойнаан. «Динамо» командазы аңаа тиилээн. Дараазында хоочуннарның ужуражылгазы база солун болган. Ак-Талдың хоочун хол-бөмбүкчүлери аваангыр, шалыпкын ойнааш, кызылчыларны удуп алган. «Динамонуң» спортчуларындан Александр Бартан, Хомушку Роберт, Андрей Шавыраа, Василий Лытнев, Александр Гульевич, Николай Өлзей олар спорттуң аңгы-аңгы хевирлеринге үлегерлиг көргүзүг оюннарны кылган. ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң спорт мастери Иван Хураган ол оюннарга тайылбырны берген. Спорт болгаш күш-культура кижиниң кадыкшылын быжыглаарынга аажок улуг ужур-дузалыының дугайын ИХМ-ниң улуг эмчизи Сергей Волыхин чонга тайылбырлаан. Хол шыдырааага ак-талчыларның хоочуннары, аныяктары сонуургалдыг. Оларның-биле салыгларны бирги разрядчы Орлан Донгак кылган. Стол теннизиниң аргаларының дугайын Руслан Мусаев аныяктарга таныштырган.

Хевис ышкаш ногаан шыкка 32 мөгениң хүрежинге киржир дээн мөгелер девип үнген. Мөгелерниң салыкчылары оюн-баштаа-биле көрүкчүлерниң каткы-хөглүүн хайныктырган. Аңаа Анатолий Монгуш шүүлген. Ак-Талдың аныяк мөгелери база чараш ойнап, тиилелгелерни чедип алган.

ЧУРУКТАРДА: дружинниктерге шаңналдарны тыпсып турганы; Николай Өлзейниң шой кодурерин көргүскени; хол-бөмбүүнге маргылдаа; чыылган көрүкчүлер.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ХУРАЛГА ЧУГААЛАШКАН

Районнуң культура болгаш спортчуларының ажылдакчыларының каттышкан хуралы Тээлиниң Культура бажыңынга болган. Ук хуралга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң харысалгалыг ажылдакчылары, албан организация, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары, парткомнар секретарьлары, совхозтар директорлары, көдээ Советтер күүскомнарының даргалары болгаш оон-даа өскелер олурушкан.

СЭКП Төп Комитединиң «Клуб албан черлерин болгаш спорт тудугларын ажыглаарын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалын боттандырар талазы-биле районнуң культура ажылдакчыларының болгаш спортчуларының мурнунда салдынган сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Бо айтырыг талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң секретары К. Н. Хертек кылган.

Илеткел талазы-биле «Мурнакчы» совхозта партком секретары А. С. Калзан-оол, райпо баштаар чериниң даргазы К. С. Чамбый-оол, районнуң культура килдизиниң эргелекчизи К. С. Дембирел, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары А. А. Сат, райкүүском даргазы В. Х. Сүге-Маадыр болгаш оон-даа өскелер саналдааннар.

Хуралга чугаалашкан айтырыг талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган. Ында чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге, оларның культурлуг дыштанылгазын организастаарынга болгаш чогаадыкчы мергежилин хөгжүдеринге база күш-дамыр дадыгыышкынынга районда бар бүгү-ле клуб албан черлерин болгаш спорт баазаларын ажыктыг ажыглаарының дугайында хемчеглерин айыткан. Ол ышкаш спорттуң баазазын улам сайзырадып, районга чаа спорт залын, уругларның музыка болгаш спорт школаларын, музейлерни, спорт шөлдерин, катоктарны, хаак баазазын тудуп дериири, улусчу ансамбльди, янзы-бүрү бөлгүмнерни, секцияларны немей организастаары көрдүнген.

С. САРЫГ-ООЛ.

СЕНТЯБРЬ 20-ДЕ — СТАРТ

Хоккейге ССРЭ-ниң 40 дугаар чемпионады сентябрь 20-де эгелээр. Ол хүнде баштайгы оюннарга дээди лиганың он ийи клубтары шупту киржир. Чижээлээрге, ЦСКА—«Торпедо» (Горький), «Сокол» (Киев) — «Спартак» болгаш оон-даа өске. Ол оюннарга бирги, ийиги черни ээлээн командалар дараазында сезонда дээди лигага ойнаар эргени алыр.

Чамдык хоккейжилерниң өске командаларже шилчилгелерин база кылган. «Ижстальдан» Веселов, «Салават Юлаевтен» Р. Гимаев олар ЦСКА-да, Саратовтуң «Кристаллдан» Федотов, «Химиктен» Ломакин — найысылалдың «Динамозунда», «Сибирьден» Фаткуллин, «Ижстальдан» Крючков, Саратовтуң «Кристаллдан» Агейкин олар «Спартакта» болгаш оон-даа өске солчулгалар бар.

Дээди лиганың бүгү командалары ам белеткенип кирипкен. Олар август айда эш хуузунуң ужуражылгаларын кылырлар, а сентябрьда — бистиң чуртувуска болгаш даштыкы болур делегей маргылдааларынга киржирлер.

(СЭТА).

ЧАА СТАДИОН

Күш-культураны болгаш спортту чон ортузунга улам массалыг болдурар талазы-биле партия болгаш чазактың доктаалдарынга харыы кылдыр ылаңгыя көдээ черлерде, албан организацияларда сөөлгү үеде элээн ажылдар кылдынган болгаш кылдынып турары өөрүнчүг.

Ооң көскү чижээнге бистиң «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы салбырында совет аныяктар хүнүнге таварыштыр суурнуң чурттакчыларының боттарының күжү-биле дерип кылдынган бичии стадион ажыттынган. Ында волейболдуң, баскетболдуң, баг кагарының, чадаг чарышка шөлдерни кылган. Стадионну долгандыр херим-биле кажаалаан. Суурнуң чону бо эки эгелээшкинни кошкатпайн, чаа стадионну улам дерииринге боттарының үлүүн, тывынгыр, чогаадыкчы чоруун киирер дээрзинге чигзиниг турбас. Ук ажылга салбыр эргелекчизи Д. Ш. Сарыглар, башкы Ш. К. Куулар, көдээ Совет күүскомунуң секретары С. С. Сарыглар, киномеханик О. С. Алдын-Херел болгаш оон-даа өскелер идепкейлиг киришкен.

Стадионнуң ажыдыышкыны байырлыг байдалга эрткен.

Д. Ш. Сарыглар байырлыг митингиге чүве чугаалааш, амгы үеде совет аныяктарның мурнунда турар сорулгаларның, оларның күш-ажылга, спортка, өөредилгеге чедиишкиннериниң дугайында база салбырда эки ажылдап турар комсомолчу-аныяктарның аттарын адаан болгаш мал чемин белеткээринге ажылдаарынче кыйгырган.

Суурнуң спортчулары чыскаалыпкаш, байырлыг ёзулалды кылган, маргылдаалар эгелээн. Волейболга эр улустан Борбак-Талдың бот-орулгачарылгалыг звенозунуң командазы бирги черни алган. Херээжен улус аразынга (волейболга) № 6 агитквартираның командазы тиилекчи болган.

Үш километр дистанцияның чарыжынга аныяк спортчулар шылгарааннар. 32 мөгениң хүрежин чон сонуургаан. Аңаа база Борбак-Талдың шыырак мөгелери шаңналдыг черлерни алгылаан.

Тиилекчилер хүндүлүг бижиктер болгаш өртектиг бараннар-биле шаңнатканнар. Ажыл соонда спорт шөлчүгештери куруглавайн, аныяктар янзы-бүрү хевирлерге ойнап турар апарган. Чыргакыжылар боттарының чаа стадионун «Ойнаарак» деп адап алган.

М. КАРА-ООЛ.

ЗОНАЛАР АРАЗЫНЫҢ МАРГЫЛДААЗЫНДА

ГАВАНА. (СЭТА). Шыдыраага херээженнер аразынга делегейге бирги чер дээш зоналар аразының Гаванада эртип турар маргылдаазында Нана Александрия биле Румыниядан Диана Нуцу мурнап турар. Оларның кайызы-даа 8,5 санныг. Нана Иоселиани биле Швециядан Пиа Крамлинг 8-8 саннарлыг. Оларның дараазында: Елена Ахмеловская-7 (бир салыы соңгаарлаттынган), Жужа Вереци (Венгрия)—6,5, Гульнара Сахатова-6 (бир салыы соңгаарлаттынган) санныг.

ТВ

ИЮЛЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 8.55 — Документалдыг телефильм. 9.25 — РСФСР-ниң улустуң артизи, делегей конкурстарының лауреады Е. Блинов (допшулуур) ойнаар. 9.40 — Мультфильмнер. 10.10 — «Аян-чорукчулар клуву». 11.10—11.15; 14.15 — Медээлер. 14.35 — Документалдыг фильмнер. 15.10 — «Школа». Үш сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы — «Запевала». 16.25 — «Дамырактар». ССРЭ-ниң улустуң артизи Н. К. Мешко эртирер. 17.00 — «...он алды харда өрү». 17.45 — «Москва өңнүктерин уткуп тур». 18.30 — Бүгү-эвилел болгаш делегей конкурстарының лауреады С. Найко (баян) ойнаар. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Ыраккы Чөөн чүк». Киножурнал. 19.10 — Бистиң садывыс. 19.40 — Арага ишпес чорук — амыдыралдың негелдези». 19.55 — Үш сериялыг уран-чечен телефильм. «Берег его жизни». 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Кинопанорама». 23.05 — Киночурумал. 23.15—23.35 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги сула шимчээшкин. 8.15 — «Меңээ ырл.., бер, Прокошина». Документалдыг телефильм. 8.45 — «Начальник Чукотки». Уран-чечен фильм. 10.15 — «Бурунгаар, ээрлер». Киевтен дамчыдылга. 11.00 — «Өг-бүле болгаш школа». Тележурнал. 11.30 — Мультфильмнер. 11.50 — «Көдээден дамчыдылга». 12.50 — Немец дыл. Өөредилгениң 2-ги чылы. 13.20 — «Салют, фестиваль!» Аныяктарга дамчыдылга. 15.05 — 15.10 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Документалдыг фильм. 18.35 — «Школа амыдыралы». Республиканың школачыларының чайгы дыштанылгазы. 19.05 — Делегей байдалының дугайында беседа. 19.15 — «Азия тову». Дамчыдылга. 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». Мультфильм. 20.15 — Волейболга делегей маргылдаазы. Эр улус. ССРЭ-1 шилиндек команда — Финляндияның шилиндек командазы. Ленинградтан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». 21.35 — Опера сценазының мастерлери. Марио дель Монако. 22.40 — 23.30 — «Дамыракка мөгей». Документалдыг телефильм.

АГААР

Республиканга шокар булуттаар, чаъс чагбас. Чөөн чүктен хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Дүне агаарның температуразы 11—16, чамдык черлерге 2—7 градус чылыг болур. Хүндүс 20—25, чамдык черлерге 13—18 градус чылыыр.

Кызылга шокар булуттаар, чаъс чагбас. Чөөн чүктен хаттың дүргени 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 12—14, хүндүс 22—24 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 24-те

«НАЙЫРАЛ». «Человек-невидимка» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Босоногий Ген» 9.30, 11.20, «Новые приключения неуловимых» 13.10, 15.00, 18.40, «Далёкие шатры» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Мультсборник № 5 10.00, «Твоё мирное небо» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ» кинотеатр: «Всемогущий» 15.00, 18.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сказка об отважном кузнеце» 11.00, «Последняя охота» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 шактарда.

Г. Уэллстиң романын ёзугаар тургускан «ЧЕЛОВЕК-НЕВИДИМКА» деп чаа уран-чечен фильм республиканың киноэкраннарында үнүп эгелээн.

ШЫН. Редакцияның адрези: 667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45. солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 3082.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1

ТС—00595.